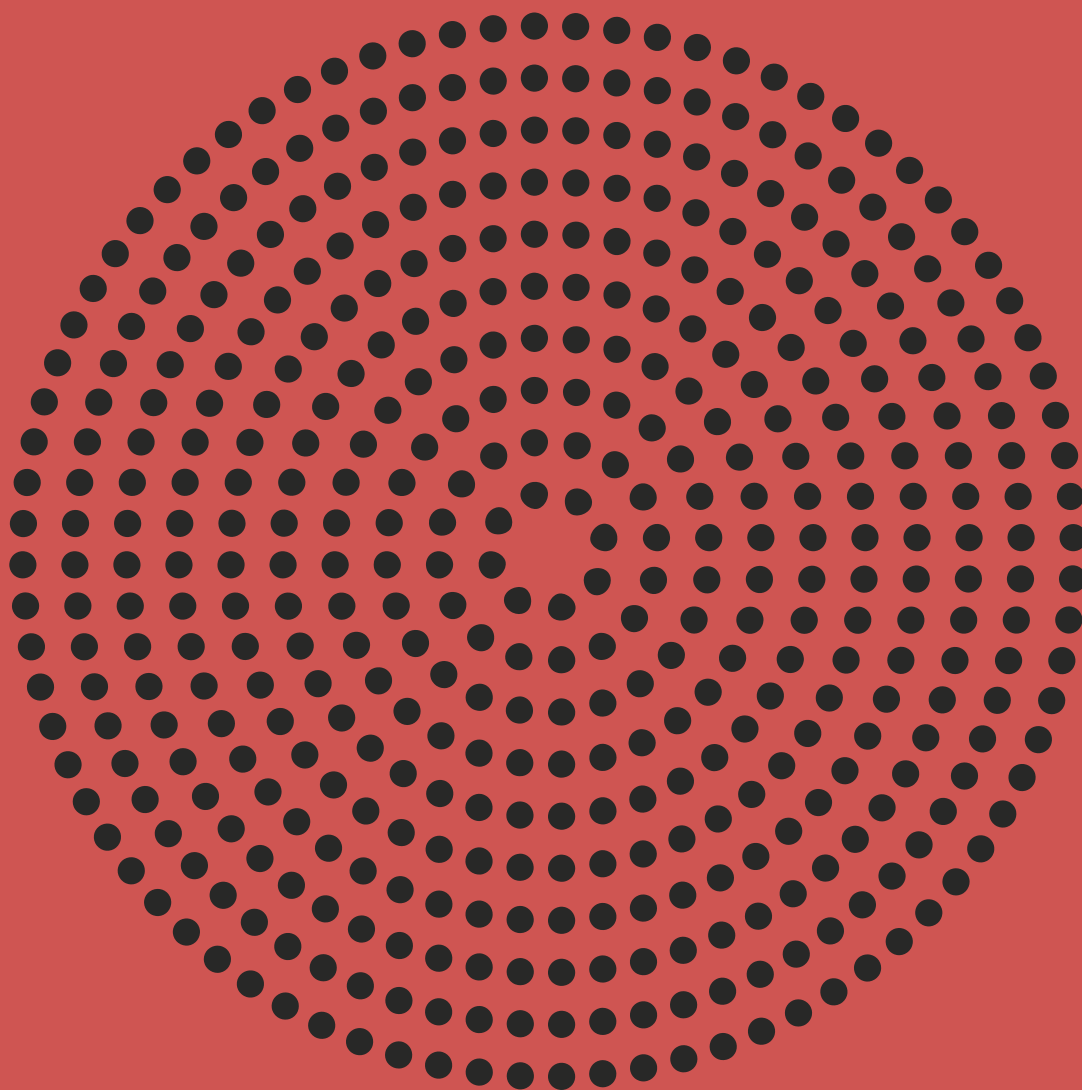

Gedos

Потреби та виклики організацій громадянського суспільства, що працюють з мігрант_ками та мобільним населенням

Потреби та виклики організацій громадянського суспільства, що працюють з мігрант_ками та мобільним населенням. Звіт за результатами дослідження – К.: Аналітичний центр Cedos, 2021. – 51 сторінка

Авторки:

Олександра Слободян
Ліліана Філіпчук

У проведенні дослідження також взяли участь:

Наталія Ломоносова
Юлія Кабанець

Керівниця проекту:

Наталія Ломоносова

Редагування і коректура:

Роксолана Машкова

Верстка:

Марія Бойко

Дослідження провів аналітичний центр Cedos у рамках проекту «Ukraine Calling. Cross-Sectoral Capacity Building». Цей проект покликаний сприяти розвитку потенціалу організацій з України, Франції, Польщі та Німеччини, які працюють у сфері міграції (у 2020 році) та місцевого розвитку (у 2021 році), а також розвивати міжгалузеві компетенції та розбудовувати транснаціональний діалог. Проект реалізує Європейський університет Віадрина у Франкфурті-на-Одері у тісній співпраці з аналітичним центром Cedos, Національним університетом «Кієво-Могилянська академія», університетом ім. Адама Міцкевича у Познані, Центром Марка

Блока (Німеччина) та Національною молодіжною радою України за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини.

Cedos (ГО «Центр дослідження суспільства») – це незалежний позапартійний некомерційний аналітичний центр і спільнота, що досліджує соціальні проблеми і просуває суспільні зміни з 2010 року. Ціль Cedos – розбудова соціальної держави в Україні. Cedos вивчає суспільні процеси і державні політики, поширює критичне знання, просуває прогресивні зміни, навчає і посилює спільноту прихильни_ць цих змін.

Будь-яке використання матеріалів, розміщених у цьому виданні, дозволене за умови згадки першоджерела не пізніше другого абзацу тексту.

У цьому звіті ми використовуємо іменник з відділеним нижньою ризкою («_») гендерованим закінченням для позначення особи, гендер як_ої невідомий чи не має значення в нинішньому контексті, та групи осіб різного гендеру, або гендер яких невідомий, або гендер яких не має значення в нинішньому контексті. Ми однаково поважаємо жінок, небінарних осіб та чоловіків. Оскільки в україномовному інформаційному просторі сьогодні набагато частіше підкреслюється існування чоловіків, ніж усіх інших (тобто більшості людей), ми, щоб врівноважити цей перекис, використовуємо таку форму на позначення сукупності різних людей чи людини, гендер як_ої невідомий.

за фінансової підтримки:
financed by

Auswärtiges Amt

Зміст

Скорочення	5
Короткі результати дослідження ●.....	6
Вступ ●.....	9
Проблеми у сфері міграції, з якими працюють ОГС ●.....	11
Україн_ки за кордоном: трудові мігрант_ки та діаспорські громади.....	12
Внутрішньо переміщені особи	15
Середовище, у якому працюють організації громадянського суспільства ● ...	17
Взаємодія і співпраця між ОГС.....	18
Перешкоди взаємодії між ОГС	22
Взаємодія ОГС з органами влади.....	23
Перешкоди взаємодії ОГС з органами влади	29
Стан розвитку організацій громадянського суспільства ●	32
Система управління ОГС	33
Роль досліджень та аналітики в роботі ОГС.....	36
Фінансування діяльності ОГС.....	38
Персонал ОГС	41
Потреби ОГС	43
Вплив COVID-19 на діяльність ОГС	44
Рекомендації ●	47
Загальні рекомендації.....	48
Рекомендації Донорам	50
Рекомендації ОГС.....	50
Рекомендації Науковим інституціям.....	51
Рекомендації Органам влади	51
Подяки ●	52

Скорочення

COVID-19 – коронавірусна хвороба-2019, спричинена коронавірусом SARS-CoV-2

ВПО – внутрішньо переміщена особа

ГО – громадська організація

ДМС – Державна міграційна служба

ОГС – організації громадянського суспільства

УВКБ ООН – Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біжен_ок

Короткі результати дослідження ●

Попри низьку увагу до питань міграції, Україна все більше долучається до глобальних міграційних процесів. Кількість українських трудових мігрант_ок, які працюють за кордоном, за різними оцінками, становить від 2,7 млн до 4 млн осіб, а кількість вих_одиць з України в цілому світі оцінюють у 12-20 млн. Останніми роками поступово збільшується кількість інозем_ок, що приїжджають в Україну. Через початок війни на сході України близько 1,5 млн осіб отримали статус внутрішньо переміщених.

Сфери діяльності організацій, для яких мобільне населення є цільовою аудиторією, варіюються від надання гуманітарної та соціальної допомоги, юридичного консультування, адвокації прав до культурної дипломатії та міжнародних відносин.

Учасни_ці дослідження відзначали посилення зв'язків та партнерств з іншими ОГС після подій на Майдані та початку війни на сході України. Співпраця між організаціями відбувається у різних форматах: обмін інформацією та досвідом, перенаправлення звернень бенефіціар_ок, часткове залучення до проектів організацій, реалізація спільних проектів, отримання послуг з організаційного розвитку, участь у неформальних коаліціях. Ступінь і формат взаємодії з іншими ОГС залежить від сфери та мети діяльності організацій, наявності міжнародних донорів і країни діяльності організації. Перешкодами для взаємодії з іншими ОГС є брак інформації про діяльність і потреби партнерських організацій, запит на високий рівень професіоналізму партнерів, брак успішного досвіду міжгалузевої взаємодії та політичні чи ідеологічні протиріччя.

Інформант_ки зазначали, що період сплеску у взаємодії ОГС та органів влади минув, а якісних змін, яких вони очікували, не відбулося. Хоча держава не чинить спротиву громадським ініціативам, результативність взаємодії не збільшилася. Водночас регіональні організації відзначали позитивні зміни в діяльності органів влади на місцевому рівні. Взаємодія ОГС та органів влади була спрямована на три напрямки: проведення адвокаційних кампаній та залучення до розробки нормативно-правових актів, розбудова спроможності органів влади (навчання спеціаліст_ок державних установ і моніторинг діяльності органів влади), підтримка зв'язку та взаємин. Перешкодами до взаємодії з органами влади є плинність кадрів у державних установах і брак інституційної пам'яті; те, що держслужбов_иці, які впливають на політики, іноді не беруть участь у взаємодії з ОГС; недостатній рівень довіри до органів влади; низький пріоритет питань, що стосуються міграції; недостатність фінансової підтримки ОГС з боку держави.

Інституційна спроможність ОГС залежить від тривалості існування організацій. Організації, що працюють тривалий час, добре розвинені інституційно та ставлять собі за ціль інституційний розвиток більш молодих ОГС. Організації, що сформувалися під час подій Євромайдану, пройшли інституційне становлення або припинили своє існування. У повсякденній роботі ОГС керуються цілями діяльності, хоча є гнучкими у разі появи нових викликів. Про виникнення нових проблем ОГС дізнаються переважно від своїх бенефіціар_ок, з моніторингових візитів, аналізу медіа та соціальних мереж, моніторингу змін у законодавстві, рідше — з досліджень. Ставлення організацій до досліджень залежить від успішності попереднього досвіду.

Більшість учасни_ць дослідження говорили про певну несталість своєї роботи через недостатнє або нестабільне фінансування. Усвідомлюючи ризики нестабільного фінансування, ОГС намагаються диверсифікувати джерела фінансування, однак успішних прикладів фінансування діяльності з альтернативних джерел небагато. Сталість діяльності низових волонтерських організацій залежить від заангажованості активних членів. З фінансовою стабільністю організації пов'язана спроможність залучати й утримувати кадри. Висока професійність працівни_ць особливо важлива в організаціях, що працюють з вразливими групами мігрант_ок

(біжен_ками, жертвами торгівлі людьми). На думку учасни_ць дослідження, посилення комунікації та розширення регіональної представленості могло б покращити діяльність їхніх ОГС.

ОГС відзначали виникнення труднощів через пандемію COVID-19. Усі інформант_ки розповідали про запровадження організаційних змін для зменшення негативного впливу карантинних обмежень. Попри це, організації, для діяльності яких особливо важливі особисті контакти, були змушені зменшити обсяг чи якість роботи. Водночас організації, які й раніше працювали дистанційно (наприклад, кол-центри), відзначали збільшення обсягів роботи.

Вступ ●

Україна дедалі більше залучається до глобальних міграційних процесів. Деякі міграційні процеси розвиваються десятиріччями, а їхні наслідки помітні не одразу, інші виникають непередбачувано, в кризових ситуаціях. В умовах, коли управління міграційними процесами є складним і менш пріоритетним питанням державної політики, особливо важливою є роль ОГС, які можуть більш гнучко реагувати на виклики та бути носіями інституційної пам'яті. В деяких випадках ОГС виконують функції держави, наприклад, дбаючи про громадян_ок України за кордоном чи надаючи інтеграційну підтримку біжен_кам і шукач_кам захисту, в інших — швидко мобілізують ресурси та реагують на кризові ситуації або стежать за дотриманням прав мобільних груп на рівні законодавства. Умови, в яких працюють ОГС у сфері міграції, також ускладнюються низькою увагою донорів до питання міграції, часто транснаціональною природою цих процесів, а також неспроможністю наявних наукових теорій у сфері міграції пояснити деякі явища та процеси.

Саме тому завданням цього звіту було зрозуміти, як посилити спроможність ОГС шляхом аналізу практик та умов роботи організацій громадянського суспільства у сферах, дотичних до питань міграції. Результатом аналізу став перелік рекомендацій ОГС, владі, міжнародним донорам і партнерам, які спрямовані на посилення інституційної спроможності ОГС. З одного боку, виконання цих рекомендацій повинно покращити якість послуг, які отримують бенефіціар_ки ОГС, а з іншого — спроможність суспільства ефективно реагувати на виклики в сфері міграції та швидко пропонувати оптимальні заходи державної політики, засновані на дослідженнях та аналізі.

Звіт складається з трьох частин. У першій частині для розуміння того, з якими категоріями мігрант_ок і мобільного населення працюють організації громадянського суспільства і які проблеми вони вирішують, подано короткий опис міграційної політики й актуальних проблем у сфері міграції. У другій частині увага зосереджена на зовнішньому середовищі, в якому працюють ці ОГС, а саме розкрито питання стану та проблем співпраці ОГС з іншими організаціями і владою. В останньому, третьому розділі йдеться про внутрішню спроможність і стан інституційного розвитку ОГС, а також про те, як ОГС реагували на виклики, спричиненні COVID-19.

Проблеми у сфері
міграції, з якими
працюють ОГС ●

Попри низьку увагу з боку суспільства та влади до питань міграції, Україна поступово все більше долучається до глобальних міграційних процесів. З одного боку, вона є країною еміграції та основною країною походження трудових мігрант_ок у Європі, а з іншого боку, офіційна кількість інозем_ок, які постійно чи тимчасово проживають в Україні, зростає з кожним роком. У цьому розділі ми розглянемо основні проблеми, якими займаються громадські організації, що працюють у сфері міграції. Для зручності та кращого розуміння поширеності проблеми зупинимось більш детально окремо на різних категоріях мобільного населення та населення з досвідом міграції.

Україн_ки за кордоном: трудові мігрант_ки та діаспорські громади

Комплексні оцінки кількості трудових мігрант_ок, які працюють чи проживають за кордоном, варіюються від 2,7 млн до 4 млн осіб.^{1,2,3} Складнощі підрахунку кількості населення, задіяного в трудовій міграції, виникають через те, що вона має циркулярний, короткостроковий, повторюваний характер. Останнє опитування Державної служби статистики, що проводиться кожні 5 років, показало, що після початку війни частка мігрант_ок, задіяних у трудовій міграції в Росії, зменшилася, а в Польщі – збільшилася⁴. За даними польських дослідниць, за цей період часу трудова міграція зазнала не тільки кількісних, а й якісних змін, зокрема до трудової міграції почали долучатися житель_ки більш східних регіонів України⁵.

Громадські організації, що представляють інтереси трудових мігрант_ок, частіше працюють з допомогою та консультуванням мігрант_ок, ніж займаються просуванням змін у політиках. Радше винятком у цій сфері діяльності є професійна організація, яка лобює зміни до законодавства, що врегульовує діяльність компаній-посередниць на ринку міжнародного працевлаштування. Громадськими організаціями, чиєю цільовою аудиторією є трудові мігрант_ки, часто є організації самих мігрант_ок у країнах призначення. Такі організації надають консультації з юридичних питань, допомагають з працевлаштуванням і первинною адаптацією на новому місці, а також допомагають зберегти контакт з Україною. Для деяких організацій трудові мігрант_ки стали новою аудиторією, яку вони охоплюють своєю звичайною діяльністю – наприклад, профспілки чи організації, що надають консультування щодо державного соціального забезпечення у країні призначення мігрант_ок. Такі організації дбають про забезпечення трудових прав і права на соціальне забезпечення мігрант_ок, протидіють порушенням прав людини в умовах частих змін законодавчого регулювання і поширеності неформальної зайнятості. Також вони інформують про ризики стати жертвою торгівлі людьми, зокрема трудової експлуатації. Одна з благодійних організацій, з якою ми поспілкувались, зазначила серед пріоритетів діяльності підтримку дітям трудових мігрант_ок і допомогу з реінтеграцією трудовим мігрант_кам, які повернулися.

Офіційні оцінки закордонного українства (діаспори) у світі варіюються від 12 до 20 млн осіб⁶. Труднощі з обрахунком розміру діаспори виникають уже на етапі ви-

1 https://idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf

2 <https://voxukraine.org/uk/2-5-mln-abo-kozhen-desyatij-ukrayinets-pratsuyuyut-za-kordonom-tse-velika-tsifra-ale-ne-katastrofichna/#>

3 <https://ces.org.ua/migration/>

4 http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/12/bl_ztm_2017.zip

5 http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2020/10/WP123181_end2.pdf

6 <https://turkmenistan.mfa.gov.ua/zakordonni-ukrayinci/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>

значення того, кого відносити до представни_ць діаспори⁷. У статистичних цілях для зручності часто підраховують «мігрант_ок у другому поколінні», тобто осіб, у яких хоча б один із батьків народився в іншій країні, ніж країна народження цієї особи. Науков_иці ж відносять до членів діаспори мігрант_ок, які мають відчуття приналежності й ідентифікують себе з країною походження⁸. Вих_одиці з України, які проживають за кордоном і підтримують зв'язок з Україною, можуть бути як «нешододавними емігрант_ками» так і «мігрант_ками в третьому-четвертому коліні», однак в одну групу їх об'єднує особисте відчуття приналежності до України.

Інозем_ки в Україні та біжен_ки, шукач_ки захисту

Попри те, що Україна не вважається традиційною країною імміграції, кількість мігрант_ок, які перебувають в Україні, збільшується. На початку 2020 року в Україні на обліку в ДМС перебували 284,8 тис. інозем_ок на основі посвідок на постійне проживання та 133 тис. інозем_ок на основі посвідок на тимчасове проживання. Крім цього, громадян_ки низки країн, зокрема колишніх республік Радянського Союзу, можуть користуватися можливістю безвізового в'їзду та перебувати в Україні протягом визначеного часу, не стаючи на облік.

Більшість осіб, які мають право проживати в Україні на основі посвідки на постійне проживання, є громадян_ками пострадянських країн: Росії — 154 тис. (54,2%), Молдови — 19,7 тис. (6,9%), Азербайджану — 13,3 тис. (4,7%), Вірменії — 12,3 тис. (4,3%), Грузії — 10,8 тис. (3,8%), Білорусі — 9,3 тис. (3,2%). З-поміж 284,8 тис. інозем_ок, які перебувають на основі посвідок на постійне проживання, 43,5 тис. інозем_ок отримали посвідки в межах квот імміграції та 229,9 тис. — поза квотами імміграції. Щороку Кабінет Міністрів України встановлює квоти на імміграцію деяких категорій інозем_ок, які мають намір переїхати в Україну на постійне проживання. Так, є квоти для висококваліфікованих спеціаліст_ок, діяч_ок культури та науки, інвестор_ок, родич_ок другого рівня споріднення громадян_ок України, родич_ок першого рівня споріднення іммігрант_ки, для осіб, які раніше перебували в громадянстві України, осіб, які мають статус особи, що постраждала від торгівлі людьми, а також для осіб, які прослужили в Збройних Силах України три та більше років. Зазвичай у підсумку за рік ці квоти не заповнюються, оскільки вони рідко встановлюються виходячи з реальних потреб. Останнім яскравим прикладом є суттєве збільшення у 2020 році квоти на імміграцію висококваліфікованих спеціаліст_ок⁹, зокрема тих, що працюють в ІТ-галузі. Попри встановлення квоти імміграції для висококваліфікованих спеціаліст_ок у розмірі 5000 осіб, станом на жовтень було видано тільки два дозволи на імміграцію в межах цієї квотної категорії. Та й загалом дозволами на імміграцію переважно користуються інозем_ки, які мають родинні зв'язки з іммігрант_кою чи громадян_кою України або мають українське походження.

Серед тих мігрант_ок, які проживають в Україні на основі посвідок на тимчасове проживання, сімейні причини є другими за популярністю (35 тис. зі 133 тис. інозем_ок) після навчання (73,9 тис. зі 133 тис. інозем_ок). Хоч офіційна кількість інозем_ок, які перебувають в Україні з метою працевлаштування, зростає, тільки 12% всіх тимчасових мігрант_ок (16 тис. зі 133 тис. інозем_ок) використовують цю причину для оформлення посвідок на тимчасове проживання.

Країни походження мігрант_ок, які перебувають в Україні на основі посвідок на тимчасове проживання, суттєво варіюються залежно від підстави їх отримання. Серед тих, хто прибуває з метою навчання, найбільше вих_одиць з Індії (23%), Марокко (10,6%), Туркменістану (6,7%), Туреччини (6,7%), Нігерії (6,2%), Китаю (5,7%), Єгипту (4,8%). Серед тих, хто прибуває з метою возз'єднання з сім'єю, найбільше вих_одиць з Росії (23,7%), Азербайджану (10,3%), Молдови (9,4%), Грузії

7 <https://migrationdataportal.org/themes/diasporas>

8 https://www.knomad.org/sites/default/files/2017-03/9781464803192_0.pdf

9 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/431-2020-%D1%80#Text>

(6,8%), Білорусі (5,1%), Туреччини (4,6%). Серед тих, хто прибуває для працевлаштування, найбільше вих_одиць з Туреччини (16,7%), Росії (10,5%), Китаю (6%).

Зі слів одн_ієї з інформант_ок, останнім часом збільшилася кількість громадян_ок Росії та Білорусі, які б хотіли отримати посвідку на проживання в Україні. Аналіз даних щодо кількості виданих посвідок свідчить про скорочення виданих посвідок на постійне проживання для громадян_ок цих країн, а от кількість посвідок на тимчасове проживання з метою працевлаштування чи возз'єднання з сім'єю зростає з 2018 року. Щоправда, така тенденція простежується для всіх інозем_ок: у порівнянні з початком 2019-го кількість чинних посвідок на тимчасове перебування з метою працевлаштування зросла вдвічі (з 10 тис. станом на січень 2019 року до 20,2 тис. станом на жовтень 2020 року), а з метою возз'єднання з сім'єю — в півтора раза (з 28,6 тис. станом на січень 2019 року до 41,5 тис. станом на жовтень 2020 року). З жовтня 2020 року процедуру оформлення посвідок на тимчасове проживання для громадян_ок безвізових країн було дещо спрощено¹⁰, але, ймовірно, це не призведе до суттєвого зростання кількості вих_одиць з цих країн.

Попри зростання кількості інозем_ок, ні через пошук в інтернеті, ні методом снігової кулі чи через особисті контакти не вдалося знайти громадські організації, які б централізовано адвокували інтереси інозем_ок в Україні чи надавали юридичну або соціальну допомогу інозем_кам. Єдина громадська організація, цільовою аудиторією якої є тільки інозем_ки, з якою нам вдалося поспілкуватися, займається підвищенням рівня професійності юрист_ок у сфері міграційного права та надає безкоштовні юридичні консультації мігрант_кам. Щоправда, часто інозем_ки отримують таку допомогу через формальні чи неформальні об'єднання співвітчизни_ць (земляцтва). Саме представни_ці таких організацій звертали увагу на актуальні для їхніх співвітчизни_ць проблеми, такі як брак доступу до ринку праці в іноземних студент_ок і вразливе становище іноземних студент_ок, які опинилися у складних обставинах (наприклад, не можуть продовжувати сплачувати за освітні послуги, зазнають переслідувань), а також відзначали необхідність та ефективність заходів, спрямованих на протидію упередженням і стереотипам, збільшення толерантності.

Більш активними є організації, які займаються питаннями біжен_ок та шукач_ок захисту в Україні. Зазвичай такі організації тривалий час працюють в Україні та часто є виконавчими партнерами УВКБ ООН. Окремо слід відзначити, що й УВКБ ООН у рамках своєї роботи також сприяє тому, щоб самі біжен_ки та шукач_ки захисту об'єднувалися в громадські організації, аби вирішувати спільні проблеми і відстоювати свої інтереси.

10 <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-oformlennya-vidachi-obminu-skasuvannya-peresilannya-viluchennya-povernennya-derzhavi-viznannya-nedijsnoyu-ta-znishchennya-i091020-933>

Станом на початок 2020 року міжнародний захист в Україні мали 2096 осіб¹¹, з них статус біжен_ки мали 1276 осіб, а статус особи, що потребує додаткового захисту — 820 осіб. Особи, що мають міжнародний захист в Україні, є підданими 53 країн. Серед осіб, яким надано міжнародний захист в Україні, найбільше вих_одиць з Афганістану (52% біжен_ок і 17% осіб, що потребують додаткового захисту) та Сирії (52% осіб, що потребують додаткового захисту), частка громадян_ок інших країн не перевищує 5%. Відповідно до адміністративних даних ДМС, серед них більшість (близько трьох чвертей) — це чоловіки середнього віку. Дві треті всіх осіб, які мають міжнародний захист, проживають у двох регіонах України — Києві та Київській області (39%) та Одеській області (30%) .

Згідно з законом «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» особи, які мають міжнародний захист, прирівнюються у правах до громадян_ок України. Водночас сама процедура розгляду справи про надання міжнародного захисту може бути досить тривалою. За оцінками УВКБ ООН, в Україні на розгляді перебуває близько 6500 справ шукач_ок міжнародного захисту¹², а щороку позитивне рішення приймається щодо приблизно 100 осіб. У зв'язку з карантинним обмеженням руху через державний кордон України кількість заяв від осіб, які шукають міжнародний захист в Україні, у 2020 році суттєво зменшилася (станом на кінець серпня кількість заяв у 2020 році була вдвічі меншою, ніж у 2019 році¹³). Після відновлення повноцінної роботи органів міграційної служби та відновлення руху через державний кордон до докарантинного рівня УВКБ ООН очікує зростання кількості визнаних біжен_ок.

Хоч кількість біжен_ок і шукач_ок захисту в Україні невелика, організації, що працюють з цією групою, відзначали особливу вразливість цієї групи мігрант_ок не тільки через матеріальне становище, а й через психологічні травми, яких вони могли зазнати, коли були змушені покинути свої домівки. Особливо скрутне становище в осіб, які тільки звернулися за статусом, але ще його не отримали. Хоча довідка про звернення дає можливість законно перебувати на території України, вона не є документом, що посвідчує особу, а отже, обмежує доступ до ринку праці, соціальної та первинної медичної допомоги. Також учасни_ці дослідження відзначали низький рівень соціальної підтримки біжен_кам, якої особливо потребують діти без супроводу, багатодітні сім'ї, жінки. Серед інших проблем — відсутність соціального житла для біжен_ок і недостатня кількість місць у пунктах тимчасового розміщення біжен_ок.

11 В українському законодавстві передбачено два офіційні статуси міжнародного захисту: **біжен_ка** — особа, яка не є громадян_кою України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань; **особа, що потребує додаткового захисту** — особа, яка не є біжен_кою, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань.

12 https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2019/06/2019-06-UNHCR-UKRAINE-Refugee-and-Asylum-Seekers-Update-FINAL_UKR.pdf

13 Відповідно до даних наданих ДМСУ у відповідь на запит про доступ до публічної інформації

Внутрішньо переміщені особи

На сьогодні налічується майже 1,5 млн зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб. Ця кількість залишається практично сталою вже кілька років поспіль¹⁴, оскільки пік переміщення припав на 2014 та 2015 роки, коли кількість зареєстрованих ВПО зростала на понад на 800 тис. осіб щороку. Показовим є те, що серед зареєстрованих ВПО приблизно половина – це пенсіонери, пенсійні виплати яких залежать від наявності статусу ВПО. Учасниці дослідження також часто говорили про ускладнений доступ до адміністративних послуг через необхідність підтверджувати свій статус.

Пандемія COVID-19 ускладнила вразливе фінансове становище переселенців, а також посила інші проблеми, що існували до початку карантину. За даними національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами, до початку пандемії найбільш поширеною проблемою ВПО був брак власного житла (про нього заявляли 37% опитаних ВПО)¹⁵. Близько половини осіб жили в орендованому житлі до карантину¹⁶, а отже, ймовірно зіштовхнулися з труднощами в оплаті житла під час карантину, коли частина ВПО були змушені працювати менше або й узагалі втратили роботу¹⁷. Через обмеження руху через КПВВ у ВПО виникли труднощі з пересуванням з підконтрольної на непідконтрольну уряду територію, а отже, ВПО були обмежені в можливості підтримувати зв'язок із членами своєї родини, а також піклуватися про старших родичів, які залишилися на окупованій території.

Проблемами ВПО переважно опікуються благодійні організації та громадські організації, що виникли на основі ініціатив, пов'язаних з допомогою переселенцям у 2014–2015 роках, і часто були засновані самими ВПО. За роки діяльності ці організації почали більш системно вирішувати проблеми ВПО і займатися не лише консультуванням і гуманітарною допомогою, а й адвокувати зміни на рівні законодавства.

14 http://bit.ly/IDPs_UA

15 https://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_17_eng_web.pdf

16 https://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_17_eng_web.pdf

17 https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/07_2020_sss_summary_report_idps_life_before_and_during_the_covid-19_ukr.pdf

Середовище,
у якому працюють
організації
громадянського
суспільства ●

Взаємодія і співпраця між ОГС

Учасни_ці дослідження часто пов'язували посилення зв'язків і партнерств з іншими ГО зі зростанням і професіоналізацією ОГС після подій на Майдані та початку війни на сході України. Інформант_ки відзначили покращення взаємодії, її активізацію, збільшення кількості випадків успішної співпраці порівняно з періодом десяти років тому.

[...] наше суспільство трошки переродилося за останні десять років. [...] мені здається, що це зміна контексту, зміцнення громадянського суспільства самого по собі, яке вже дало вплив на те, що і громадські організації зміцніли, зрозуміли, в якому напрямку вони можуть рухатись і що вони можуть рухатись пліч-о-пліч один з одним.

(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Переважно ОГС, з якими ми спілкувалися, говорили про налагоджені партнерські відносини з однією або більше організаціями. Нерідко представни_ці організацій також могли назвати кілька інших організацій у сфері міграції, про які їм відомо та діяльність яких вони відстежують, але наразі з різних причин не співпрацюють.

Взаємодія ОГС видається більш успішною у тих сферах, де є більш відчутною присутність міжнародних донорів, а з іншого боку – у тих сферах, де питання знаходяться в законодавчому полі однієї держави. Тож не лише про взаємодію, а й про співпрацю і партнерства більше говорили організації, що опікуються ВПО та населенням, яке постраждало від конфлікту на сході України, біжен_ками, шукач_ками захисту, особами без громадянства та питаннями протидії торгівлі людьми. До прикладу, 7 ОГС утворили Коаліцію громадських організацій, що опікуються правами ВПО і тих, хто залишився проживати на тимчасово окупованих територіях України. Натомість представни_ці організацій національних і етнічних спільнот та емігрант_ок в Україні, профспілки трудових мігрант_ок та громадські організації бізнесу (засновані підприєм_ицями чи асоціаціями компаній), як правило, більш обережно відгукувалися про співпрацю з іншими ОГС.

Співпраця між організаціями відбувається в різноманітних формах; нижче йдеться про них детальніше, від найменш до найбільш учасницьких форм. Одна з форм співпраці, до якої вдаються чи не найчастіше – обмін інформацією та досвідом. Організації діляться інформацією про певні можливості, запрошують відвідати заходи або розповідають про свій досвід, кращі практики і методи роботи з бенефіціар_ками – групами мігрант_ок.

Зокрема, організації можуть потребувати експертних знань щодо тих питань, які не перебувають в межах їхньої компетенції, або актуальних даних про становище певних груп мігрант_ок. Попри те, що інформація, за якою ОГС звертаються до партнерів, часто є унікальною за свою суттю, взаємодія у такий спосіб може бути взаємовигідною. Мотивацією організації, що надає інформацію партнерам, може бути бажання надати підтримку якомога більшій кількості бенефіціар_ок, отримати консультацію чи підвищити рівень компетенцій працівни_ць своєї організації за підтримки організації-партнера, а також мати стає партнерство надалі.

Ми обмінюємося інформацією, надаємо їм [партнерській організації в Італії] інформацію по пенсіях. Люди їм пишуть, і от є такі питання, на які вони не знають як відповідати, вони в нас питаються. І я із задоволенням надаю цю інформацію, бо розумію, що краще люди будуть отримувати пряму і коректну, аніж

не отримувати її, бо ми там будемо її тримати собі, бо ми — єдині в Україні експерти [...].

(Громадська організація, що надає юридичні послуги щодо пенсійного забезпечення трудовим мігрант_кам в Україні)

[...] ми користуємося послугами наших партнерів, які мають гарячу лінію, відповідно, ми проводимо навчання для операторів гарячої лінії, якщо ми говоримо про виборчі права. І вони узагальнюють потім, обмінюються з нами інформацією, з якими проблемами зверталися люди. Якщо вони не знали відповіді, ми їм допомагали знаходити відповіді. Якщо все було зрозуміло, то в нас просто була статистична інформація про те, з чим люди звертаються на гарячу лінію наших партнерів. Своєї гарячої лінії в нас немає, я думаю, цілком достатньо партнерської, насправді.

(Громадська організація, що займається адвокацією прав ВПО)

Хоча співпраця щодо обміну інформацією зазвичай може мати більш ситуативний характер, деякі приклади такої взаємодії демонструють, як розуміння діяльності організації-партнера може допомогти відповісти на потреби конкретних бенефіціар_ок.

[...] Ми на ці гроші [благодійні пожертви] купували медикаменти, передавали, купували продуктові набори для тих, хто тільки приїхав з Донецької, Луганської областей, роздавали. Це відбувалося за запитом організацій, які надають безпосередньо допомогу переселенцям, бо ми ніколи безпосередньо допомогу переселенцям не надавали. А є організації типу «Восток-SOS», «Крим-SOS», які добре знають, які у людей потреби.

(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Одним із різновидів співпраці, про який згадували учасни_ці дослідження, є перенаправлення звернень бенефіціар_ок. Водночас ця форма співпраці є можливою за дещо вищого рівня довіри та володіння достовірною й актуальною інформацією про діяльність іншої організації. До прикладу, у випадку, коли внутрішньо переміщена особа звертається до організації, що опікується переважно біжен_ками — ця організація перенаправляє ВПО до організації-партнера, про яку вони впевнені, що та може надати кваліфіковану допомогу. Інш_а інформант_ка згадувала про «переадресацію» конкретних запитів бенефіціар_ок до інших організацій, зокрема тих, що надають допомогу бездомним або людям з ВЛ/СНІД, оскільки деякі категорії мігрант_ок можуть потребувати комплексної соціальної підтримки.

Якщо ми бачимо якусь проблему, яку самі не можемо покрити — ми пересилаємо, або, навпаки, цю особу хтось з громадських організацій надає нам. Тобто ми спілкуємося з усіма, кого можемо бачити, з громадськими організаціями в регіоні, і якщо в нас є спільне питання або спільна проблема — ми залюбки виходимо на контакт і намагаємося попросити допомогу і допомогти, якщо нас просять.

(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Якщо до нас прийде якась внутрішньо переміщена особа, ми їй дуже поспівчуємо, сядемо на телефон і будемо шукати організації, куди її можна

переадресувати. За статутом у нас багато всяких категорій, але немає на це проектної діяльності. А є багато категорій, які обслуговують інші організації. Ми обов'язково переадресуємо. Так само і нам. Якщо в «Крим-SOS» завітав якийсь таджик, який є біженцем, то «Крим-SOS» до нас телефонує і каже: «Ми радо б допомогли, але це точно ваш клієнт».
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Часткове залучення до проектів інших організацій — більш учасницька співпраця, яка найчастіше відбувається у різноманітних форматах адвокатування змін у тих питаннях, які є спільними для організацій. Це включає в себе підготовку спільних звернень і відкритих листів до органів влади, підготовку «тіньових» або альтернативних звітів, проведення інформаційних кампаній, акцій прямої дії та публічних заходів. Як правило, такий формат співпраці передбачає наявність організації, що координує і спрямовує діяльність партнерів:

І так само ми займалися організацією ходи [...] в місті Києві. Ми, звичайно, подбали про належну кількість роздаткового матеріалу, але безпосередньо в містах по всій Україні це проводили локальні громадські організації. Тобто ми їм відправили пакунки з парасолями, з роздатковим матеріалом, а вони на місці організували людей, організували місце збору, зустрічі зі ЗМІ, спікерів, і теж проводили подібні акції.
(Громадська організація, що займається запобіганням торгівлі людьми)

Така співпраця, як правило, є сталішою, і до неї залучають організації, з якими вже є попередній успішний досвід. Саме на такому рівні співпраці переважно взаємодіють коаліції ОГС. Од_на з учасни_ць дослідження відзначи_ла, що часткове залучення до проектів інших організацій є такою формою співпраці, що з великим успіхом дозволяє досягати організаційних цілей:

Якщо ми поодиночі десь пишемо, пояснюємо, то це якісь окремі приклади і окремий голос. А якщо нас багато і ми знаємо багато прикладів дискримінації або порушень прав людини, відсутності доступу до процедури, ще чогось, то, звичайно, якщо це звучить від Української ради з питань біжен_ок, то це краще, ніж це звучить від «Рокади» або від «Права на захист». Яким би авторитетом ми не користувалися в певних колах, але це окремо і це не так вагомо.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Реалізація спільних проектів — напрям, до якого ОГС вдаються рідше. Деякі інформант_ки висловлювали сумнів у тому, що спільна робота в рамках проекту, який фінансує один донор, може покращити взаємодію. Ймовірно, наявність чи брак в організацій досвіду реалізації проектів спільно з іншими об'єднаннями також залежить від пріоритетів їхніх донорів. Од_на з інформант_ок повідоми_ла, що її організація залучена до спільного проекту, і це дозволяє підтримувати сталу співпрацю між організаціями:

Ми маємо спільний проєкт, що тримає нас у певному ритмі, це теж важливо. Я задоволен_а, в сумі.
(Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Один із напрямів співпраці, який позитивно оцінювали учасни_ці дослідження — отримання послуг з організаційного розвитку чи інших послуг від організацій

(або, відповідно, надання таких послуг). Представни_ці менших або недавно утворених організацій повідомляли, що отримують підтримку більш досвідчених організацій у різноманітних формах — від проведення короткострокового навчання до тривалого надання правового супроводу постраждалим активіст_кам.

Ну, от організаційний розвиток, для нас завжди це дуже цікаво. Ну, і тут ЦЕДЕМ, просто їм низький уклін за те, що вони зробили в цьому році. Або, наприклад, TechSoup, якщо ви знаєте. Це по технологічній складовій. Організація, яка надає обладнання для неурядових організацій. І теж дуже і дуже цінно. (Громадська організація, що надає юридичні послуги щодо пенсійного забезпечення трудовим мігрант_кам в Україні)

Це було нещодавно. Є організація «Zmīna». Вони нам допомогли [...] знайти, знайшли юриста нам в місті Дніпро, який займається [...] питанням з поліцією щодо нападу на нашого активіста. Ще у нас така приємна співпраця нещодавно відбувалася. Є така «Лабораторія цифрової безпеки» — вони нам допомогли із сайтом нашим зробити деякі речі, що нам потрібні були. Наче дрібниця, але важлива. (Профспілка, членами якої, зокрема, є трудові мігрант_ки)

Деякі з більш досвідчених організацій називають розвиток ОГС одним із пріоритетів своєї діяльності. Тому вони займаються організаційним розвитком, надають послуги іншим організаціям громадянського суспільства та працюють над посиленням їхньої спроможності. До прикладу, організації, які є партнерами УВКБ ООН, пріоритизують роботу з етнічними та національними спільнотами України, спільнотами біжен_ок і внутрішньо переміщених осіб, тому займаються реєстрацією громадських організацій таких спільнот, надають правові консультації та супровід:

[...] в цьому році ми допомогли зареєструватись офіційно громадській організації «Атіаф» у Закарпатті. І вони успішно зареєстровані і здійснюють свою діяльність. Вони вже захищені, мають документи і всі можливості так само розвиватись і подавати грантові заявки на свій розвиток. (Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Ми допомагали також створювати громаду осіб ромської національності «Бахталє Тавричанє». Там організатор — представник ромської національності. Взагалі це прорив, що представни_ці ромської національності достатньо активну позицію займають. Для нас було вперше, що ми взаємодіяли і на наших очах утворилось офіційне об'єднання таке. Тому, напевно, це таке ноу-хау, що громади зміцніли і вийшли на сильніший рівень, коли вже ми з ними бік у бік вже йдемо до державних органів, піднімаємо якісь питання. (Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Інші організації, що намагаються підтримувати розвиток ОГС, можуть брати на себе функцію майданчика для мережування організацій громадянського суспільства — наприклад, через проведення публічних заходів, таких як круглі столи, форуми і конференції. Ще одним, менш поширеним напрямком розвитку інших ОГС є проведення спеціальних кампаній для збору коштів на проектну діяльність ор-

ганізацій-партнерів. Зокрема, цим займаються організації закордонних україн_ок, що збирають пожертви на проекти, які будуть реалізовувати партнерські організації в Україні.

Перешкоди взаємодії між ОГС

Однією з можливих перешкод для посилення співпраці між ОГС є **нестача інформації про діяльність і потреби партнерських організацій**, що може виникати внаслідок недостатньої кількості ресурсів і неефективної комунікації. Одна з учасниць дослідження додала, що труднощі в передачі інформації між організаціями, які, зокрема, займаються перенаправленням бенефіціар_ок, можуть виникати через проектну зайнятість працівни_ць благодійних фондів і громадських об'єднань. Це так само може перешкоджати сталим партнерствам, оскільки іноді може створювати видимість того, що подібних організацій, які опікуються такими ж проблемами і надають підтримку тим же соціальним групам, більше не існує.

Водночас інш_а інформантк_а зазнача_ла, що іноді організаціям бракує інформації про потенційних партнерів, і вони не враховують досвід колег не через об'єктивні причини, а скоріше через позиціонування своєї ініціативи як унікальної і такої, що вперше почала працювати над певними проблемами. Зокрема, відомо, що деякі організації україн_ок за кордоном зіткнулися з такими ситуаціями:

[...] це була проблема під час Майдану, що з'явилися нові ініціативи, які почали говорити, що до них ніхто, нічого. Вони перші, вони єдині. Потім, камон, інші існують вже багато років і роблять, не ви перші. Те, що ти починаєш щось робити, не означає, що потрібно говорити «ми перші те, ми перші се». Не ви перші.

(Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Деякі учасни_ці дослідження висловили думку, що серед ОГС існує **запит на високий рівень професіоналізму партнерських організацій**, особливо серед тих, які займаються правовою і соціальною підтримкою та інтеграцією вразливих груп, таких як біжен_ки, шукач_ки притулку, особи без громадянства та жертви торгівлі людьми. Потреба у глибокому розумінні тематики, знанні унікальних мов, наявність попереднього досвіду роботи з певними соціальними групами — це ті характеристики, які сервісні організації мають враховувати, обираючи провайдерів послуг для бенефіціар_ок з числа ОГС.

Проблеми виникають тільки тоді, коли люди не знають мови. Наприклад, ми дуже хотіли кудись перенаправити своїх клієнтів, але через те, що в організації немає знання мови, немає можливості взяти перекладача, вони не можуть спілкуватися з нашими клієнтами. І тоді виходить, що ми маємо ще надати перекладача.

Зараз юристи можуть переадресувати своїх клієнтів у центри безоплатної правової допомоги. Але вони мають їх багато тренувати, бо центри безоплатної правової допомоги абсолютно не розуміються на цій категорії, на проблемах, на всьому. А з соціальними питаннями так само, тільки ще гірше. Багато організацій нам раді були б допомогти, щиро раді, але ніяк не можуть, тому що у них немає ні ресурсу, ні уявлення, як це зробити.

(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Інший виклик пов'язаний із **різницею світоглядів, політичними та ідеологічними протиріччями**. Про випадки, коли на заваді налагодженню співпраці між організаціями ставали такі перешкоди, говорили представниці організацій як в Україні, так і за кордоном. Втім, для закордонних українців це особливо актуально, адже у них нерідко є різні бачення власної ролі та своєї допомоги українцям чи Україні, рівня активізму і його спрямованості, можливості співпраці з органами влади. До прикладу, деякі представниці організацій можуть мати образи на державу і суспільство, де вони не відчували підтримки, зазнавали певних втрат або й навіть не почувалися в безпеці і зазнавали переслідувань; інші можуть займати протилежну позицію і романтизувати перспективи розвитку суспільства та реалізації публічної політики. Саме такі обставини часто є перешкодою для тіснішої співпраці та реалізації спільних проєктів:

Більше б хотілося синергії між організаціями — це точно, тому що, може, якось було би краще і легше зрозуміти, як нам діяти у майбутньому, якщо ми розуміємо, як інші організації у минулому вже щось робили або мають вже такий досвід. [...] українці — вони дуже різні, особливо українці за кордоном. Кожен має свої причини, чому вони не в Україні, і це така складна тема. Чому людина, яка допомагає Україні, не в Україні, чому вони вирішили емігрувати або не повертатися.
(Об'єднання виходиць з України за кордоном)

З іншого боку, серед представниць ОГС, які взяли участь у дослідженні, були такі, які відзначали ситуативний характер співпраці або брак співпраці взагалі. Співпраця між ОГС може не встановлюватися, бо керівництво організації не бачить у цьому необхідності, а організація функціонує як об'єднання фахівчинь, які працюють у досить вузькому напрямку, й отримує стабільне фінансування від зацікавлених осіб (наприклад, членські внески членів профспілки). Одна інформантка зазначила, що для досягнення цілей організації немає потреби співпрацювати з іншими ОГС. За словами інформантки, кінцева мета організації сформульована чітко, і задля більшого впливу на органи влади більш пріоритетним є комунікація через ЗМІ.

Взаємодія ОГС з органами влади

На запитання про характер змін взаємодії громадянського суспільства й органів влади за кілька останніх років представниці ОГС висловлювали різні думки. З іншого боку, інформантки погоджувалися в тому, що досить багато якісних змін, яких вони очікували, не відбулися. Зокрема, один з інформантів зазначив, що період певного сплеску, коли органи влади дійсно реагували на пропозиції організацій громадянського суспільства, уже минув. Зараз публічні службовці надають змістовні відповіді лише на кожне друге звернення, за словами учасника дослідження.

Деякі інформантки констатували: попри те, що взаємодія їхньої організації з органами влади перебуває на тому самому рівні, і держава не чинить явного спротиву ініціативам громадянського суспільства, результативність такої взаємодії не збільшилася. Попри те, що в ОГС є можливість донести свої пропозиції органам влади, а публічні службовці здебільшого демонструють повагу до ідей ОГС й інколи беруть їх за основу законодавчих змін, потенціал співпраці не використовується повною мірою. З іншого боку, представництво іншої організації відзначило

певні позитивні зміни у діяльності окремих органів влади на місцевому рівні, які він пов'язує з впливом співпраці:

За результатами нашої роботи, саме тренінгів і круглих столів, які ми провели за останні два роки, ми бачили і бачимо зрушення саме в судовій гілці влади — розгляд справ на користь заявника, все таки переглядають, звісно, за участі нашого адвоката в цих справах. Переглядають справи і виносять позитивні рішення.

(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Організації громадянського суспільства нерідко вбачають у законодавчих змінах і проведених реформах каталізатор змін у відносинах з органами влади. До прикладу, організації закордонних україн_ок зазначали, що розглядали ухвалення законів «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», початок реформи освіти у перші роки після Майдану як позитивний сигнал готовності до важливих змін, що міг би в подальшому стати поштовхом до міжнародної культурної і наукової співпраці.

Інформант_ки, які працюють у регіонах, відзначали, як із реформою децентралізації змінюється роль місцевих органів влади та досвід взаємодії з ними. На переконання одн_ієї із інформант_ок, співпраця часто є більш тісною й активною на рівні локальних осередків організації, бо органи місцевого самоврядування є більш проактивними у прийнятті рішень, спрямованих на вирішення проблем соціальних груп. За словами іншо_ї інформант_ки, у деяких регіонах органи місцевої влади виконують роль координаційних центрів, підтримуючи зв'язки з багатьма організаціями:

[...] мені здається, взаємодія стала краща. Якщо ми раніше нікого, там, ще в далекому одинадцятому році мало кого кудись перенаправляли, то зараз ми вже більш активно взаємодіємо. Напевне, ще така взаємодія з місцевими органами влади, якщо ми кажемо про соціальний захист, наприклад, ми можемо подзвонити до них, до департаменту, вони можуть нам підказати, в яку організацію можна звернутися щодо якоїсь допомоги.

(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Організації, що мають сталі партнерства з міжнародними організаціями та донорами — наприклад, виступають у ролі партнерських недержавних організацій УВКБ ООН — більше відзначали співпрацю з органами центральної і місцевої влади, могли оцінити активність і ефективність співпраці з кожним органом влади окремо. Організації, що займаються міграційними питаннями, у яких визначальні функції покладені на державу — питання біжен_ок і шукач_ок захисту, протидії торгівлі людьми — також загалом активніше співпрацюють з органами влади. Більш ситуативний характер співпраці у профспілок, організацій закордонних україн_ок і громадських організацій бізнесу.

Деякі інформант_ки відзначали роль міжнародних організацій у взаємодії з окремими органами влади. Зокрема, у тих випадках, коли організаціям не вдається самостійно налагодити співпрацю з органами влади, вони повідомляють про наявні проблеми донорам і партнерам, з якими стикаються у своїй діяльності. Відтак донори сприяють покращенню комунікації — до прикладу, організують зустрічі для вирішення тих проблем, про які їм звітували організації, або працюють над змінами до національного законодавства.

Інший, більш опосередкований вплив міжнародних організацій також відзначали інші інформант_ки. За словами одн_ієї з учасни_ць дослідження, оскільки

органи влади віднедавна більше співпрацюють з цими ж донорами, беруть участь міжнародних проектах і отримують від них фінансування, вони прихильніше ставляться до партнерських організацій донорів.

Стратегії взаємодії ОГС з органами влади відрізняються і значною мірою залежать від мети організації й обраного способу її досягнення. Взаємодія може бути спрямована такі три напрямки: представництво інтересів бенефіціар_ок та адвокацію, розбудову спроможності органів влади та підтримку зв'язків і взаємин.

ОГС намагаються впливати на становище груп мігрант_ок і бенефіціар_ок шляхом **проведення адвокаційних кампаній і залучення до розробки нормативно-правових актів**. Організації, що працюють у цьому напрямку, відзначали співпрацю з окремими депутат_ками, комітетами Верховної Ради, участь у складі робочих груп у Міністерствах і в громадських обговореннях законопроектів.

Зокрема, ми дуже активно брали участь у прийнятті «Закону про зовнішню трудову міграцію», так? Цілі шматки того закону, насправді, були здійснені під нашою редакцією, або під редакцією... груп експертів з трудової міграції, яких ми залучали й організовували. Чи закон про соціальні послуги, знову ж таки, стандарти надання соціальних послуг. «Карітас» приймав у тому активну участь, прописували величезні шматки того, спираючись на наш досвід. (Благодійна організація, що, зокрема, займається допомогою трудовим мігрант_кам і запобіганням торгівлі людьми)

Також за умов попередньо зав'язаних відносин і наявності особистих контактів організації можуть звертатися до міністерств для вирішення конкретних питань — якщо їм стає відомо про нові проблеми бенефіціар_ок. За словами учасни_ць дослідження, є позитивні приклади, коли органи влади розглядали термінові звернення у стислі терміни й допомагали вирішувати питання.

Коли почалася епідемія — вірніше, коли був введений карантин у березні, були зачинені КПВВ. Студенти з окупованих територій на той час знаходилися у гуртожитках, а гуртожитки почали розселяти. Куди їхати студенту при зачиненому КПВВ? Тоді ми написали, і Міністерство реінтеграції написало в Міністерство освіти, і не чіпали тих людей, тих студентів. (Громадська організація, що займається консультуванням ВПО)

Участь у складі громадських рад та інших спеціалізованих консультативно-дорадчих органів при органах державної чи місцевої влади — один із форматів співпраці, на який спрямовані зусилля організацій громадянського суспільства. Такі органи мають функцію громадського контролю, проведення громадської експертизи нормативно-правових актів і документів, підготовки пропозицій до законодавства і, власне, обговорення проблемних питань, що перебувають у межах компетенцій відповідного органу влади. Як правило, склад громадської ради формується на два роки, тож відбувається регулярна ротація громадських організацій; термін повноважень інших рад при органах виконавчої влади зазвичай не обмежується. Наприклад, од_на з інформант_ок зазнача_ла, що входи_ла до складу Ради з питань трудової міграції громадян України при Кабінеті Міністрів України, яка була утворена у 2010 році й ліквідована у 2015 році.

Інформант_ки також називали такі органи, до складу яких входять або входили представни_ці їхніх організацій: Консультативна рада при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Громадська рада при Державній міграційній службі, Рада етніонаціональних організацій України (Міністерство культури), Наглядова рада Національної суспільної телерадіокомпанії України, Громадська

рада при Міністерстві освіти і науки України. Од_на з інформант_ок описала досвід роботи у складі кількох консультативно-дорадчих органів:

Ми є членами Ради етнопонаціональних організацій при Міністерстві культури, і ми, наприклад, проводимо, відбувається якась системна, можливо, зміна, відбувається якась річ, пов'язана з національними меншинами, і ми надаємо також, напрацьовуємо свої рекомендації, бо ми знаємо зсередини проблематики, які стоять, і які виклики стоять перед національними спільнотами або перед конкретними товариствами. [...]

Я ста_ла членом наглядової ради суспільної телерадіокомпанії України, тому ми також активно долучаємося до розбудови, забезпечення інформаційних і культурних прав національних меншин на медійних майданчиках суспільного мовлення України. [...] ми розробили концепцію мовлення національних меншин разом з усіма національними меншинами. Ми [...] розробили механізми, як національні меншини можуть брати участь у створенні контенту про самих себе на суспільному мовнику.

(Громадська організація, що займається адвокацією прав представни_ць національних спільнот)

Організації закордонних україн_ок також мають досвід входження до складу таких консультативно-дорадчих структур, що можуть діяти як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні. За словами представниці організації, що працює у Польщі, міста, які особливо зацікавлені в інтеграції інозем_ок, створюють додаткові можливості для мігрант_ок консультувати місцеву владу та готувати звернення щодо ініціатив, спрямованих на реалізацію місцевих політик інтеграції іммігрант_ок, або ж надавати інтеграційні послуги іммігрант_кам за кошти місцевого бюджету. Наприклад, у Гданську із 2016 року функціонує Рада іммігрантів та іммігранток при інституті мера міста.

Також існує процедура консультацій органів місцевої влади з організаціями громадянського суспільства:

[...] Комісія суспільного діалогу, можна так сказати. Вони по темах. Є тема діалогу комісії у справах мігрант_ок, тобто ми є членами цієї комісії [у Варшавській міській раді]. Тобто, теоретично, воно має мати, вони із нами консультують розпорядження, ще щось. Я б не сказа_ла, що це [членство у комісії суспільного діалогу] дуже впливає, але в загальному, якби ми хотіли супер протестувати проти чогось, то це було б почуте.

(Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Взаємодія, спрямована на **розбудову спроможності органів влади**, відбувається у формі моніторингу роботи державних службов_иць, проведення спільних моніторингових візитів, здійснення консультацій та організації тренінгових навчань. Такий напрям співпраці більше розповсюджений у тих сферах, де громадськість не може здійснювати певні дії, але може впливати на рівень дотримання стандартів прав людини уповноваженими органами влади (наприклад, контроль за перетином кордону).

За словами представни_ць організацій, які займаються питаннями біжен_ок і шукач_ок захисту, протидією торгівлі людьми, освітній напрям є одним із важливих способів підтримки діяльності органів влади. Організації громадянського суспільства швидше можуть відповісти на зміни законодавства та мають більше ресурсів для підготовки тренінгових програм. Тому ОГС проводять навчання відповідних спеціаліст_ок державних установ: правоохорон_иць, соціальних працівни_ць, фахів_чинь служб зайнятості, закладів освіти та інших.

Ми, окрім такої діяльності щодо надання фактичної правової допомоги шукачам притулку та біженцям, ми займаємось питаннями підняття обізнаності: проводимо семінари, тренінги та інші навчальні заходи для представників влади щодо особливості роботи з шукачами притулку. Це і Прикордонна служба України, тому що є питання пропуску до територій та взагалі роботи з такими особами на кордоні України. Ми тренуємо Державну міграційну службу. (Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Також організації займаються моніторингом діяльності органів влади та державних установ, надають рекомендації щодо покращення їхньої роботи:

[...] ми дуже тісно співпрацюємо з міграційною службою в місті Одеса. В нас навіть є такі домовленості щодо моніторингу їхньої роботи, тобто наші працівники мають право знаходитися під час прийому осіб і надавати рекомендації щодо роботи з такими особами. Тобто з міграційною службою в Одесі ми працюємо дуже тісно на таких робочих, щоденних питаннях. (Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Взаємодія, спрямована **на підтримку зв'язків і взаємин, міжнародну співпрацю** переважно має на меті мережування і відбувається у форматі спільної організації культурних і просвітницьких заходів. У такій співпраці можуть бути зацікавлені дипломатичні представництва України у країнах призначення мігрант_ок, а для організацій закордонних україн_ок це, відповідно, є додатковою можливістю для самореалізації, обміну досвідом з іншими спільнотами та українськими мігрант_ками.

Потім, ми організували 2 роки тому «Фестиваль української культури». Теж було цікаво, тому що приїхали багато людей з України, які надали тут свої вироби, показували. Ну, теж такий був цікавий досвід. Причому в останній раз це фінансувало саме українське консульство. Мене вони вже знайшли з досвіду [...]. Тобто вони не фінансували нас — наші два місяці роботи, звісно, ніхто нам не оплатив. Фінансували в сенсі зняти зал, оформити техніку і так далі. Навіть люди, які приїхали, вони приїхали за свій рахунок, ніхто їм нічого тут не оплатив. (Організація, що надає консультації щодо соціального забезпечення, зокрема українським мігрант_кам у країні перебування)

За кордоном також є наукові спільноти, які були створені чи складаються з україн_ок. Такі спільноти також займаються мережуванням шляхом проведення конференцій і літніх шкіл, підтримкою українських науков_иць за кордоном, поширенням інформації про можливості фінансування наукових проектів. Метою однієї з таких організацій є підтримка міжнародної наукової співпраці та інтеграція України до європейського наукового простору.

Одним із аспектів діяльності організацій, що працюють у цьому напрямку, є представлення інтересів України в країнах призначення мігрант_ок на вищому політичному рівні. Така діяльність передбачає тісну співпрацю з урядами як України, так і країн призначення українських мігрант_ок. Зокрема, варто відзначити роль діаспорських організацій, що виступають співорганізаторами суспільно-політичних форумів, у яких беруть участь високопосадов_иці і лідер_ки держав.

Тобто якщо там проходить форум економічний в Давосі, то ми є співорганізаторами українського дому [...]. Якщо їхав у Канаду президент, відповідно, ми були співорганізаторами [...], конференція реформ минулого року проходила в Канаді, були ще додаткові заходи.
(Діаспорська організація)

Крім того, організації, що працюють за кордоном, пов'язують краще налагоджену взаємодію між ОГС за кордоном з особистостями призначених керівників закордонних представництв України. Як правило, для закордонних організацій громадянського суспільства важливим фактором взаємодії є підтримка зв'язків зі спільнотами україн_ок або місцевими спільнотами у країнах призначення, з ОГС в Україні. Тож посольства і консульства можуть брати на себе роль координаторів процесів мережування шляхом організації спільних культурних подій, таких як відзначення пам'яті загиблих на Майдані або святкування Дня незалежності.

Так, у нас був такий досвід [співпраці з ОГС]. В основному він почався з того, що сталося на Майдані у 2014 році. І, можливо, з того часу, як у нас змінився консул, дуже приємно згадати пана Перелигіна.
(Організація, що надає консультації щодо соціального забезпечення, зокрема українським мігрант_кам в країні перебування)

Інші організації, що розбудовують співпрацю у рамках цього напрямку – організації етнічних і національних спільнот, емігрант_ок в Україні. Їхня робота стосується розвитку міжкультурного діалогу, налагодження міжнаціональних відносин, запобігання проявам ксенофобії та расизму. Для проведення публічних заходів організації встановлюють партнерські відносини з державними чи муніципальними установами, такими як бібліотеки, заклади освіти тощо.

[...] «Національна педагогічна бібліотека імені Сухомлинського», у нас підписаний меморандум про спільну діяльність. Ми підписали також меморандум про спільну діяльність з Малою академією наук України. І ми підписали з низкою університетів меморандуми про спільну діяльність, які дозволяють нам разом з ними проводити заходи саме ось... для діалогу культур, полегшення взаєморозуміння. Припустимо, з Національним авіаційним університетом, випускником якого я є. І вони часто нам допомагають в організації ось цих заходів, «Днів Африки».
(Громадська організація, яка є об'єднанням інозем_ок в Україні)

Отримання фінансування від органів влади або за їхнього посередництва можна вважати одним зі способів співпраці, про що говорили переважно закордонні організації – оскільки вони мають відповідний досвід або володіють такою інформацією від інших організацій. Зокрема, діяльність деяких організацій україн_ок за кордоном спонсорують посольства країни походження, уряди (через програми від Європейського Союзу або безпосередньо) або місцеві органи управління країни призначення. Для ОГС, що працюють на території України, такий рівень співпраці поки що майже не доступний. Од_на з інформант_ок зазначила, що з боку її організації була спроба проведення переговорів із Міністерством реінтеграції про те, щоб надавати їм послуги, проте у Міністерстві відмовилися через брак коштів. Водночас варто відзначити, що такі спроби свідчать про позитивну тенденцію і можуть створювати передумови для більш плідної взаємодії ОГС і української держави.

Перешкоди взаємодії ОГС з органами влади

Представни_ці організацій, які намагаються працювати з органами влади, відзначили, що після кадрових змін у державі вони змушені фактично заново вибудувувати співпрацю з цими органами. На переконання інформант_ок, це є наслідком **браку інституційної пам'яті та здатності вміло використовувати напрацювання своїх попередни_ць**, коли з відходом декількох ключових людей від справ суттєво знижується рівень комунікації з організаціями громадянського суспільства. Така ситуація також може свідчити про те, що взаємодія встановлюється виключно на основі особистих контактів. У випадках, коли комунікацію з громадськими організаціями координува_ла одн_а працівни_ця міністерства, після звільнення ц_їєї працівни_ці співпраця може взагалі припинитися.

Учасни_ці дослідження підкреслювали, що часті зміни складу Уряду призводять до погіршення якості та швидкості прийняття рішень, адже новопризначені публічні службов_иці мають витратити декілька місяців на те, щоб розробити своє бачення у сфері, зрозуміти, з якими організаціями працювати, в який спосіб комунікувати тощо.

Коли приходять міністр, ми можемо говорити з ним про все що хочемо, але коли він не знає, хто в нього заступники, і коли він знає цього... тобто Бородянський писав свою стратегію 4 місяці. І потім пішов в кінці кінців. Він каже, давайте ми зі своєю структурою вирішимо це, потім будемо вирішувати з цими питаннями. Ми з ним зустрічались, проговорили і прописали напрямки. А потім бабах, воно обривається, приходять новий, в нього інше бачення, інше розуміння. Три місяці він ні з ким немає зустрічі, він пробує взагалі зрозуміти, куди він попав і що там є. Зараз починаємо з ними говорити. (Діаспорська організація)

[...] у нас була співпраця із Міністерством охорони здоров'я, поки з того міністерства не пішла ключова особа, через яку ми дізнавалися багато інформації. Зараз ми не можемо співпрацювати, тобто немає тієї контактної особи, а звернення на міністра не дають, досить... Не одразу відповідають, відповіді можуть бути формальними. (Громадська організація, що займається консультуванням ВПО)

Ключові особи, які приймають рішення, іноді не беруть участі у взаємодії з ОГС, і це теж є перешкодою для наявної або потенційної співпраці. Для результативної співпраці організаціям важливо, щоб з ними комунікували ті представни_ці органів влади, які компетентні і мають повноваження для вирішення того чи іншого питання. Деякі ОГС розвивають стратегії комунікації з публічними службов_ицями таким чином, щоб заходи, які проводить організація, ставали майданчиком для зустрічі представни_ць різних гілок влади. Наприклад, запрошуючи керівни_ць комітетів ВРУ, відповідних міністерств, шанованих експерт_ок і науков_иць на круглий стіл, організація може сподіватися на вищий рівень уваги до обговорюваної проблеми. Втім, така комунікація потребує значних ресурсів із боку ОГС, а для деяких керівни_ць відомств взаємодія з громадянським суспільством не завжди опиняється серед пріоритетів.

Для цього потрібно дуже багато зустрічей, ось таких робочих зустрічей, на які приходять люди, які є все ж таки якимись decision makers. Тобто якщо це просто якийсь чиновник 10-го розряду, який прийшов, нічого не знає, не в темі, нічого не розуміє, він щось записав, сказав: «Я начальству перекажу», то це безглуздо. Ну, в цьому немає жодного сенсу. Але якщо це рівень, коли прихо-

дять керівники відділів, які знають тему, з якими можна обговорити проблемне питання і зрозуміти, чого воно не працює. Тобто почути точку зору іншої сторони, зрозуміти, де ж насправді проблема, що це не просто вони не хочуть, а їм закон не дозволяє або просто вони його неправильно розуміють. (Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

За словами інформант_ок, іноді у них виникають питання **довіри до намірів і дій органів влади України та їхньої прозорості**. Учасни_ці дослідження говорили як про власний невдалий досвід співпраці, так і про наратив високого рівня корупційності українських органів влади; і перше, і друге може бути на заваді співпраці. Це питання є актуальним для закордонних організацій, представни_ці яких відзначали брак чітких правил при подачі заявок для отримання гранту від посольства України чи про незрозумілість принципу відбору організацій для зустрічі під час закордонних візитів представни_ць держави. Водночас інформант_ки зазначали, що їм відомо про засоби, які могли б усунути корупційні ризики та підвищити рівень довіри до представни_ць влади. До прикладу, певний період при українському посольстві у Польщі діяла структура, подібна до громадської ради. До ради входили представни_ці української спільноти у Польщі, і для них це був один зі способів комунікації з представни_цями української держави за посередництва посла. Втім, нині така рада не функціонує.

Деякі інформант_ки говорили про те, що хоча серед закордонних організацій може виникати бажання співпрацювати з урядом, через низький рівень довіри їхніх донорів (нерідко української діаспори та їхніх родин) до представни_ць органів влади переговорів про тісну співпрацю не проводять.

Якщо ми мали кошти від посольства — це було річне [фінансування]. Календарний рік, не до кінця відомо, коли бюджет затвердять, поки міністерство вирішить, кому дасть, також, це не прозоро. Бракує прозорості. [...] Ми надсилаємо свої побажання, але якби ми знали про [загальний розмір фінансування], який максимальний бюджет проєкту, і тоді ми говоримо про свої пріоритети. Бо знаєте, зараз я подаю якісь, але те, що я отримую у відповідь, є таке, що може бути не пріоритетне, а пріоритетне не отримую. (Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Наші донори нам постійно і регулярно жертвують кошти, тому що знають, що ми не працюємо напряду з урядами. З українським, з американським, з канадським — ні з якими. Вони нас підтримують, і це їм подобається, нашим донорам. Тобто ніхто нам не заважає працювати і нам не заважає розвивати Україну і Україну за кордоном. Але все ж таки серед україн_ок за кордоном є такий скептицизм щодо влади, і ми не можемо відверто сказати, написати, анонсувати, що ми офіційно в партнерстві щось робимо з будь-ким. (Об'єднання вих_одиць з України за кордоном)

Інакшими можуть бути перешкоди для співпраці з органами влади у країнах призначення. Організації закордонних україн_ок розповідали про **антиіммігрантську державну політику чи антиіммігрантську політичну риторичку**. Відомо про випадки, коли представни_ці українських організацій зазнавали тиску чи наклепів з боку організацій, наближених до державних органів. Втім, частіше обрання політик_ині чи партії, що виступають проти мігрант_ок, просто унеможлиблює співпрацю з мігрантськими організаціями — особливо такими, які захищають права співгромадян_ок у країні призначення і займаються інтеграцією мігрант_ок

до приймаючої спільноти. Про таких політик_инь інформант_ки зазначали, що вони приймають рішення, які дискримінують мігрант_ок, обмежують державне фінансування програм, спрямованих на підтримку мігрант_ок, і створюють додаткові перешкоди для роботи таких організацій.

[...] А от нові, ті, хто приходили до влади, це, наприклад, Сальвіні. І, на жаль, ця людина, прийшовши до влади... так, може, в основному для італійців він зробив багато, якісь нові закони і так далі. Але на нас, на жаль, 2 роки тому вони відобразилися катастрофічно. Тому що, наприклад, громадянство з 2 років очікування перейшло в 4 роки. Тобто люди жахаються, бо було вже 2 роки, а 4 — це здається якимось таким, так би мовити, невизначеним терміном, який абсолютно... Здається, що ти ніколи його не отримаєш, це громадянство. (Організація, що надає консультації щодо соціального забезпечення, зокрема українським мігрант_кам у країні перебування)

Про перешкоду, що так само перебуває у політичному вимірі, говорили і представни_ці організацій, що працюють на території України. Попри наявність ухваленної Стратегії державної міграційної політики, питання, пов'язані з міграцією, залишаються не пріоритетними для органів влади. Тому організації, що пропонують рішення щодо «складних і контрверсійних» питань внутрішньо переміщених осіб чи трудових мігрант_ок часто не отримують підтримки публічних службов_иць.

[...] ну, ми всі стаємо заручниками того, що мусить бути певна політична воля для прийняття тих чи інших рішень. Бо рішення відомі, насправді. Вони є непрості, але тим не менше, вони є зрозумілі, і треба було би просто на них виділити необхідний ресурс і працювати в тому напрямку. [...] Тому і проблема ВПО — зрештою, як і проблема трудової міграції... залишається в топі медійних питань, про які кожен мусить щось сказати, але далеко не в топі ефективних рішень... ефективних менеджерських рішень з боку державних органів, це односторонньо. (Благодійна організація, що, зокрема, займається допомогою трудовим мігрант_кам і запобіганням торгівлі людьми)

Географічну віддаленість офісу організації від ключових стейкхолдерів називали фактором, який теж може перешкоджати взаємодії з органами влади, зокрема адвокаційній діяльності організації. Про це говорили представни_ці організацій, які знаходяться у Львові та Одесі.

Ну, по-перше, це Київ, рівень органів державної влади. Те, що ми у Львові, трохи нам заважає. [...] Ми в цьому році збиралися відкрити 1 або 2 офіси, і одне з міст, яке не є дешеве для відкриття офісу, але ми його серйозно розглядали — це Київ. Тому що цей доступ до всіх інституцій, це просто неможливо. Амбіція є, і це велика мрія і бажання. Але ми розуміємо, наскільки це не просто. (Громадська організація, що надає юридичні послуги щодо пенсійного забезпечення трудовим мігрант_кам в Україні)

Стан розвитку
організацій
громадянського
суспільства ●

Система управління ОГС

Залежно від часу створення організації, які працюють у сфері міграції, можна умовно розділити на дві групи. Перша група — це організації, які було засновано до початку війни на сході України. Вони вже досить тривалий час працюють і зазвичай досить добре розвинені інституційно, мають чітку систему управління та прозорі процедури прийняття рішень. Часто такі організації ставлять собі за мету інституційний розвиток інших організацій, що працюють у сфері, як-от локальних ініціатив, які займаються схожими питаннями, посиленням і формуванням громад своїх бенефіціар_ок чи посиленням спроможності організацій-членів (якщо це «парасолькові» організації).

І також у нас є ще один пріоритетний напрямок, це є напрямок, що стосується розвитку громад, зміцнення їхньої спроможності, вирішувати соціальні проблеми на місцевому рівні. Тобто це і фасилітація громад, і створення якихось ГО. Це є виділення наших якихось ресурсів, наших приміщень на те, щоб громадські організації, які тільки розвиваються, які тільки становляться, мали можливість десь збиратися, ми надаємо їм таку можливість формування певної платформи, навколо якої вони можуть розвиватися.
(Благодійна організація, що, зокрема, займається допомогою трудовим мігрант_кам і запобіганням торгівлі людьми)

Прийшов новий голова СКУ 2 роки тому і сказав: розбудова наших ГО — це є наш головний пріоритет. Бо міцні наші ГО — міцна громада. Міцна громада, то вони мають вплив у світі. Як ми будемо мати вплив у світі, ми можемо допомогти і собі, і Україні.
(Діаспорська організація)

Одна з організацій, що працює в Україні з початку 90-х і є частиною міжнародної мережі, має розгалужену національну мережу з понад 30 осередків в Україні, які керуються в своїй роботі стандартами, визначеними національним офісом.

І національний офіс, з одного боку, здійснює їхню координацію, задає відповідні стандарти діяльності на місцевому рівні. Тобто це є стандарти і прозорості, звітування, методологічні підходи, для психологічної допомоги, соціальної роботи, правових консультацій, інші якісь методологічні підходи. [...] Підписуємо з ними відповідні угоди про виконання того чи іншого проєкту. Який передбачає [...] який персонал має бути залучений, стандарти, звітування, виконання, тендерні процедури, політики заохочення персоналу.
(Благодійна організація, що, зокрема, займається допомогою трудовим мігрант_кам і запобіганням торгівлі людьми)

Чимало організацій, що були засновані після початку Євромайдану, спочатку об'єднувалися навколо допомоги Євромайдану, а пізніше — військовим на сході України (проводили збір коштів, збирали гуманітарну допомогу для постраждалих від конфлікту, надавали невійськову підтримку армії). Для частини організацій події Майдану стали поштовхом для початку діяльності чи її реєстрації, переосмислення чи розширення напрямків роботи — про це говорили як представни_ці організацій, що працюють в Україні, так і представни_ці організацій закордонних україн_ок.

Наша організація мала на меті допомагати Євромайдану фінансово і матеріально. Це тільки можливо було б, якби була установа якась, яка могла б

прийняти гроші, збирати гроші і передавати ці гроші за кордон. І це тільки можливо, якщо є якийсь офіційний документ, особливо тут у США, і в Україні, щоб можна було підписувати контракти і матеріальні угоди.
(Об'єднання вих_одиць з України за кордоном)

Коли потреба в нагальній допомозі зменшилась, деякі з них сформували чи переглянули цілі своєї діяльності та продовжили допомагати Україні в більш стабільний спосіб. Частина волонтерських організацій, які виникли у відповідь на кризу в Україні, не пройшли інституційне формування та припинили свою діяльність.

З мого боку великим поштовхом був Майдан. І дуже багато волонтерських організацій робили всі, хто що міг, з усіх кінців. І просто так як моє усвідомлення було, що, власне, досить багато людей в академічній науковій спільноті є досить етабльованими, було логічно спробувати об'єднати зусилля, щоб ми, власне, в своїй сфері змогли ділитися знаннями, досвідом, і допомагати... власне, те, що ми найкраще вміємо робити, тому що гуманітарна допомога на початку була чисто по-людськи. [...] Інший аспект, можливо, це теж підштовхнуло до цього більш такого усвідомлення, наскільки все ж таки мало інформації або недостатньо інформації про Україну, наскільки наратив, насаджений північними сусідами, сильний. І все ж таки це одна з цілей нашої організації — це, власне, щоб більше знали про Україну. І в тому числі позитивних новин. Тому що все-таки є здобутки науков_иць.
(Професійна асоціація україн_ок за кордоном)

Організації, що займаються допомогою внутрішньо переміщеним особам та адвокацією їхніх прав, виникли у відповідь на вимушене переміщення населення з територій Луганської та Донецької областей. Часто такі організації були засновані самими ж внутрішньо переміщеними особами. Деякі організації, які займаються питаннями ВПО, є також *de facto* «переміщеними» організаціями, які перереєструвалися на підконтрольній українському уряду території.

Показовим є також те, що деякі організації, які опікуються питаннями міграції, були створені на хвилі посилення громадянського суспільства, однак засновни_ці, розповідаючи про причини створення організацій, не згадують про те, що Євромайдан став поштовхом до заснування таких організацій.

Організації, з якими ми спілкувались, чітко розуміли цілі своєї діяльності. Більшість організацій переглядають свої цілі періодично під час стратегічних сесій, а одна з організацій якраз перебувала на етапі перегляду цілей на момент проведення дослідження. Кілька молодих організацій не переглядали цілі з часів заснування. Організації керуються переважно цілями діяльності, коли приймають рішення про те, чи займатися їм тією чи іншою проблемою.

Хоча цілі організації слугують орієнтиром, громадські організації є досить гнучкими у випадку появи нових викликів чи ідей. У таких випадках власний інтерес та бажання членів організації можуть впливати на те, чи займатиметься організація новою проблемою.

Ми обговорюємо рішення і проблеми, а також кроки вперед. Якщо хтось згадує якусь проблему, то ми вирішуємо, що робити з цією проблемою. Якщо ми не знаємо про одну проблему, то ми нічого не робимо, тому що це волонтерство, це люди, ми маємо свої роботи, родини, все — тому це тільки так.
(Об'єднання вих_одиць з України за кордоном)

З одного боку, з 2017 року це робота з членами нашої профспілки, які сплачують профвнески. З іншого боку, це вже ми дивилися по тих зверненнях, по тих

людях, які звертаються, які більше всього потребують допомоги. Або якісь питання, над якими ми працюємо, і нам цікаво професійно в цьому напрямку розвиватися, з'ясувати.
(Профспілка, членами якої, зокрема, є трудові мігрант_ки)

Для деяких волонтерських організацій гнучкість у реагуванні на виклики та готовність до змін є звичною частиною операційної роботи.

Ну, наприклад, коли ми формуємо потребу, то від потреби ситуаційно створюємо тему. Тому що, якщо ми будемо зосереджувати увагу і рік іти по формату міграційно-проектного менеджменту, що таке міграція і які там питання — воно не актуально. Зараз є пандемія — ми про неї говоримо, зараз є білоруси — ми про них говоримо, дуже багато виступаємо, даємо інтерв'ю, стаємо таким путівником, що робити, з ними спілкуємося. Бо це зараз емердженси. А враховуючи, що в нас все емердженси з 2014 року, то ми ситуаційно і створюємо ці теми.
(Громадська організація професійного спрямування)

Як організація ми вирішили дуже давно, що ми зустрічаємо виклики з відкритими руками. Ми тільки приймаємо те, що коїться і робиться в Україні, і вирішуємо, як відповідати на це. Я думаю, через такий підхід саме наш успіх і є, тому що ми дивимось на майбутнє, а не на минуле, і розуміємо, що не можна передбачити, що буде в майбутньому в Україні саме.
(Об'єднання вих_одиць з України за кордоном)

Для ідентифікації поточних проблем своєї цільової аудиторії організації використовують різноманітні способи, але найчастіше це інформація, яку вони отримують від самих бенефіціар_ок: аналіз звернень бенефіціар_ок (в тому числі інформація від партнерів), поширені запитання у соціальних мережах, моніторингові візити.

Ми маємо свої джерела інформації. По-перше, ми маємо високу довіру від біженських спільнот. І люди, які приходять або просто які є лідерами думок, повідомляють нам, якщо створюється якась нова серйозна проблема. Вони обов'язково приходять або телефонують, інформують нас, що от така системна проблема створилася нова.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Ми відвідуємо ці пункти [пункти тимчасового розміщення біжен_ок], консулюємося з цими особами. Це так само і приватний сектор, де люди винаймають житло вже за свій кошт. Так само ми з ними підтримуємо контакти і в ході співбесід і консулювання з ними визначаємо саме ті кричущі моменти, про які вони нам зауважують.
(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Тобто у нас ведеться фіксація звернень, саме за частотою певних звернень. Ми ідентифікуємо певні проблеми. Часто для цього не потрібно чекати цілий місяць. Якщо, наприклад, у певний день декілька дзвінків не характерних, це

може бути сигналом, що виникла нова проблема і про неї слід комунікувати і з державними органами, і з Міністерством реінтеграції.
(Громадська організація, що займається консультуванням ВПО)

Тобто ми завжди питаємо в самих людей: що вам потрібно? Тому що ми можемо бачити це зі свого боку, а вони, як люди, які стикаються з цими проблемами, їм, напевне, найкраще видно. В нас, у принципі, цей принцип спитати, що людям потрібно, — це найперше.
(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біженцям і шукачам захисту)

Іншим поширеним джерелом інформації про проблеми є моніторинг медіа та змін у законодавстві. Зі слів учасниць дослідження, на основі багаторічного досвіду вони часто можуть передбачити негативний вплив нових законодавчих ініціатив на деякі групи мігранток.

У деяких випадках організації проводять дослідження для того, щоб зрозуміти, які потреби є у їхніх бенефіціарок. Однак такі дослідження не є пріоритетом і є можливими тільки за фінансової підтримки донорів, а іноді самі донори вказують на потребу у дослідженні.

І от навіть у бюджеті на цей рік у нас планувався такий гарний бюджет розвитку, ми планували дослідження, але зараз точно... не до дослідження було. Я сподіваюсь, що це буде на наступний рік. Але для нас це завжди в пріоритеті.
(Громадська організація, що надає юридичні послуги щодо пенсійного забезпечення трудовим мігрантам в Україні)

У деяких випадках організації намагаються також зрозуміти, як їхня робота з бенефіціарками перетинається з роботою інших організацій. Часто такі організації входять в координаційні органи чи неформальні коаліції та моніторять також діяльність інших організацій. Порівняно рідко організації проводять моніторинг та оцінку після виконання проекту для того, щоб зрозуміти, як їхня діяльність допомогла вирішити ті чи інші проблеми.

Роль досліджень та аналітики в роботі ОГС

Досвід проведення досліджень та спроможність організації проводити дослідження часто залежить від інституційного розвитку і спроможності самої організації та бачення керівника цієї організації.

Деякі громадські організації не мають попереднього досвіду ні проведення, ні участі в дослідженнях. Зазвичай вони позитивно відгукувалися про необхідність досліджень і зазначали, що використовують дослідження авторитетних організацій у сфері для загального розуміння сфери та основних тенденцій.

Будь-які наукові дослідження — вони є завжди корисними, тому що, якщо якийсь з учасників процесу не бачить недолік у своїй роботі, так чи інакше, завдяки науково-дослідницьким роботам відбувається покращення в роботі в майбутньому. Тому що не кожен може зрозуміти проблематику в себе осо-

бисту, він ніби думає, що так все, все добре, все працює. Але я думаю, що це має позитивний вплив на покращення якості роботи.
(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Ми не маємо для цього, по-чесному, якщо це робити професійно, ми не маємо для цього ні матеріальної можливості, і крім того, ми не маємо для цього, мені здається, компетенції. Бо, все-таки, такі дослідження мають проводитися експертним середовищем, людьми, які вміють правильно використовувати різні дані і все інше, є методології. Ми можемо проводити лише збір інформації, мені здається, певний моніторинг.
(Громадська організація, що займається адвокацією прав представни_ць національних спільнот)

Для деяких організацій дослідження та дані є невід'ємною частиною адвокації, і хоч вони самі і не проводять досліджень або проводять їх рідко, але використовують їх для адвокації.

Ми постійно займаємося адвокацією, і вона обов'язково поєднана з аналітикою, аналізом політики і моніторинговою діяльністю. Тобто, на мій погляд, просто інакше адвокація не буде успішною.
(Громадська організація, що займається адвокацією прав ВПО)

Але, в будь-якому випадку, коли ми готуємося до чогось, до тої ж адвокаційної кампанії, авжеж, ми дивимось статистичні дані, аналітичні дані, будь-які дані, які є в відкритих межах доступу для того, щоб сформувавши вірну позицію, наскільки це можливо, і рухатися в необхідному напрямку.
(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Деякі сервісні організації цілеспрямовано проводять дослідження для того, щоб розуміти, які потреби у їхніх клієнт_ок.

Усвідомлення потреби досліджень для організації часто залежить від того, чи був у неї попередній досвід участі чи проведення дослідження, в тому числі разом з партнерами. Якщо такий досвід був позитивний, то після нього організація краще усвідомлює потребу в дослідженнях

По-перше, це результат, який ми бачимо, коли вони [партнери] роблять звіти про ситуації на окупованих територіях. Мені здається, це дуже потужний матеріал для планування роботи з окупованими територіями, для планування гуманітарної допомоги і іншої допомоги, для окупованих територій. Ми хотіли б продовжувати займатися цим із цією ініціативою.
(Громадська організація, що займається консультуванням ВПО)

Своєю чергою, у випадках, коли організація мала сумніви щодо оптимальної методології дослідження чи коли у підсумку дослідження не призвело до покращення становища цільової аудиторії, досвід участі в дослідженні міг призводити до того, що організація починала більш скептично ставитися до досліджень.

По-перше, ніхто правильно не проводить соціологічного дослідження як того вимагає наука соціологія. Тому не можна казати про відповідність цих досліджень. Ті дослідження, про які знаю, в яких я брав участь, допомагав робити

щодо мігрант_ок, вони не відбувалися відносно тої вибірки, яка потрібна. Це могли брати якусь кількість людей і вже на цій кількості людей брати — скільки людей, ну, що відбувалося. Але це не було по місцю проживання, по віку, по статі, як воно повинно бути. Тому така соціологія, яка є, допомагає дивитися, в який напрямок дує вітер. Але на ці цифри спиратися не можна.
(Профспілка, членами якої, зокрема, є трудові мігрант_ки)

Іноді я бачу, що здебільшого це не спрацьовує. В мене були великі сподівання на опитування, ну, великі дослідження [...]. Я там бра_ла участь. Зі мною були великі інтерв'ю. Але я так і не побачи_ла ніякого результату зовсім. Я навіть не побачи_ла його опублікованим. Я не знаю. Мені здається, що колись воно спрацює. Але вода камінь точить.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Було дуже цікаве опитування. Ми його робили спільно з офісом Уповноваженого з прав дитини. Воно мало певні результати репрезентативні, які були представлені офісу омбудсмена і Міністерству соціальної політики, але далі цього діло не пішло.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Одна з представниць наукової діаспори змогла чітко сформулювати тематику дослідження, яке було б корисне їхній організації. Попри потребу, таке дослідження не є серед першочергових завдань цієї волонтерської організації в умовах обмежених ресурсів, однак організація заявляла про відкритість до партнерств у цій сфері суспільно-гуманітарних досліджень.

Загалом більшість учасни_ць дослідження відмічали користь досліджень для своєї роботи та були готові відвідувати заходи, на яких обговорюють дослідження, а також брати участь у дослідженнях або проводити їх самостійно.

Фінансування діяльності ОГС

Про проблеми з фінансуванням зазвичай не згадували організації, що є частиною міжнародної мережі та тривалий час працюють в Україні. Такі організації мають хороший фандрейзинговий план, можуть покладатися на певний пул постійних партнерів або за фандрейтинг більшою мірою відповідає головний офіс.

Водночас більшість організацій, які працюють у сфері міграції, говорили про недостатнє, а головне нестабільне фінансування. Зокрема організації відзначали, що в середньому планують проекти тривалістю приблизно на рік, оскільки зазвичай таку тривалість проектів готові підтримувати донори чи на такий період виділяє кошти держава. Є й організації, які мають одне-два джерела фінансування. Переважно це порівняно молоді організації, зокрема й ті, діяльність яких фінансується за рахунок засновни_ць. Причини, чому ці організації не розширюють кількість джерел фінансування, є різноманітними. В одному випадку це небажання брати додаткові зобов'язання через страх втратити свою незалежність. У деяких випадках це неспроможність залучити додаткові ресурси через коротку грантову історію чи низьку пріоритетність теми міграції серед грантодавців, що працюють в Україні.

Насправді, завжди не вистачає фінансування. Але я для себе чітко розрізняю фінансування, яке... Будь-які гроші когось до чогось зобов'язують. І гроші самі по собі — це не мета. Це перший момент. Другий момент — це відповідальність. Іноді взяти гроші буде означати, що ти на все життя стаєш комусь винним, іноді не завжди нормальним людям, в незалежності від того, де вони знаходяться.

(Громадська організація професійного спрямування)

Переважно організації, які мають одне або два джерела фінансування, усвідомлюють несталість своєї діяльності через залежність від фінансування діяльності з одного джерела та мають намір працювати над розширенням джерел фінансування.

Але коли ми проводимо такі якісь стратегічні речі, ми дуже добре розуміємо, що це є великий ризик для організації — мати одного, тим більше закордонного донора. І від якого залежить вся діяльність. І тому ми, звичайно, дуже добре думаємо про те, щоб виходити на самофінансування. І ми би вже, напевно, це давно зробили по цій діяльності нашій, яку ми ведемо. Тому що частину послуг ми би могли проводити навіть як соціальне підприємство.

(Громадська організація, що надає юридичні послуги щодо пенсійного забезпечення трудовим мігрант_кам в Україні)

З іншого боку, така нестабільність змушує організації думати над диверсифікацією своїх ресурсів і шукати альтернативні джерела фінансування. Зокрема багато організацій вдавалися до збору пожертв, хоча кошти, залучені в такий спосіб, становили дуже маленьку частку всіх надходжень. Кілька організацій, що надають послуги мобільним категоріям населення, розмірковуючи про свій розвиток, думали над тим, щоб обрати форму соціального підприємства. Одна організація змогла вийти на окупність інформаційної газети для мігрант_ок за рахунок реклами.

Організації, що працюють за кордоном, мають можливість залучати кошти інших країн. Зокрема, од_на з інформант_ок відзначила можливість залучення коштів на інтеграцію мігрант_ок у Польщі через Фонд Європейського Союзу з питань притулку, міграції та інтеграції (Asylum, Migration and Integration Fund). Водночас реєстрація організації за кордоном у деяких випадках не дає їй можливості отримувати бюджетне фінансування з українського бюджету. За словами представниці діаспорної організації, зареєстрованої за кордоном, їхня організація не може подавати заявки на гранти через такі інституції як Український культурний фонд чи Український інститут. Така ситуація склалася попри те, що пріоритети донора й організації нерідко збігаються, адже саме спільноти закордонних україн_ок займаються просуванням української культури за кордоном, посиленням міжнародних зв'язків тощо.

Думаю, підтримка української держави потрібна, фінансова також. Доступ до грантів українських тобто... Бо зараз, ніби є Український культурний фонд, є Український інститут і Український культурний фонд. Щоб ми аплікували до Українського культурного фонду, навіть у нас є це в пріоритеті — підтримка діаспор, тільки ми закордонна організація, ми не можемо аплікувати.

(Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Показово, що обидві діаспорські організації наголошували на прозорості свого фінансування та незалежності фінансування від урядів інших країн чи олігар-

хів. Така позиція, ймовірно, відображає сприйняття української влади та досвід взаємодії з нею їхніх основних донорів — вих_одиць з України, що проживають за кордоном.

Що, в принципі, дуже багато урядів і багато, цей, пропонують нам гроші. Ми живемо скромно, тому що ми... для нас щоб була незалежність нашої організації, ми не беремо ні від урядів, ні від олігархів, ні ще щось. Тобто, фактично, за рахунок діаспори, те, що ми збираємо гроші серед своїх членів.
(Діаспорська організація)

В нас є принцип прозорості, тобто все, що ми купуємо, все, що ми показуємо, про все, що ми пишемо навіть — ми звітуємо. І в кінці кожного року, це вже сьомий рік буде, ми пишемо нашим, донорам що ми робили з їхніми грошима, як ми використовували все, що вони нам передавали, і на що можна буде жертвувати в наступному році, тому що це дуже теж важливо.
(Об'єднання вих_одиць з України за кордоном)

Організації, що опікуються біжен_ками, відзначали, що труднощі з фінансуванням виникли у 2014 році, оскільки чимало донорів змінили пріоритети своєї діяльності та зосередили ресурси на допомозі внутрішньо переміщеним особам, які в цей час були змушені покинути звичне місце проживання.

[...] коли стало зрозуміло вже всім, що люди, коли втрачають домівку, вони взагалі нічого не мають. Вони губляться, у них немає ніякої точки опори, їх треба підтримати. Біженці в такій самій ситуації, тільки вони ще і не громадяни України, у них взагалі ніяких прав немає. І завдяки цьому прийде якесь розуміння, що треба їм допомагати. Але з'ясувалося, що ні, все навпаки. Переселенців почали називати біженцями. Всі великі донори, які називаються Норвезька рада у справах біженців, Данська рада у справах біженців — усі переключилися виключно на допомогу ВПО, і взагалі про біженців мова не йде.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Серед організацій, з якими нам вдалося поспілкуватися, переважно на волонтерських засадах чи за рахунок членських внесків працювали організації, що є представницями професійної спільноти. Це, зокрема, організації, що представляють асоціацію правни_ць, компаній з міжнародного працевлаштування, а також профспілка працівни_ць. Волонтерська складова також значна в організаціях, що є об'єднаннями спільнот україн_ок чи вих_одиць з України, які проживають в інших країнах, та об'єднаннями інозем_ок в Україні.

Тобто більшість цих заходів не потребують якихось фінансових вкладень, тому що на волонтерських засадах ми працюємо [...]. Якщо це заходи, наприклад, які, от ми проводили захід про питання децентралізації і пов'язані з питанням децентралізації, то фінансову частину на себе бере інша організація [...]. Ми беремо на себе організаційну частину — це ми робимо на волонтерських засадах. Самі члени союзу, вони можуть на себе брати певні засоби як спонсорські, хтось надасть приміщення, бо він, наприклад, бізнесмен і в нього є це приміщення.
(Громадська організація, що займається адвокацією прав представни_ць національних спільнот)

Ми кілька грантів виграли і працювали в цьому напрямку. З іншого боку, коли ми плануємо якийсь захід, або розраховуємо на власні сили і добровільні внески членів організації, або ж іноді заручаємося підтримкою з посольств африканських країн, які тут є.
(Громадська організація, яка є об'єднанням інозем_ок в Україні)

Частина організацій, які у повсякденній роботі покладаються на волонтер_ок, позиціонують себе як волонтерські низові організації. Вони часто також не мають бюрократизованих процедур членства і є досить відкритими до нових членів, які б хотіли долучитись до поточної діяльності.

Ніхто не отримує зарплату, все рухається і працює на власній волі кожного. Якщо хтось вирішує в один день, що вони не готові чи не хочуть вже включатися в роботу, то буде інший. Як волонтерська організація ми не кажемо: осьваші завдання, якщо ви закінчите це, то все, можете йти далі. Ні, ти приходи і ти робиш, коли ти хочеш або вважаєш за потрібне. І це важливий аспект нашого успіху.
(Об'єднання вих_одиць з України за кордоном)

Часто робота на волонтерських засадах сприймається як один із етапів на шляху професійного розвитку організації. Кілька учасни_ць дослідження говорили про те, що їхня організація могла би провадити ширшу та ґрунтовнішу діяльність, аби її члени працювали в ній повноцінно, а не на громадських засадах, маючи також основну зайнятість, що приносить дохід.

Знаєте, волонтерити можна трохи, але якщо ти хочеш мати організацію, яка є професійною, якщо ми займаємося легалізацією перебування, такими справами — це не можна робити волонтерством. Це можна піти один раз, якийсь час, піти з людиною, перекласти їй, не знаю, в поліклініку піти, раз на якийсь час піти, десь, із кимось допомогти. Але це не будеш робити кожного дня.
(Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Персонал ОГС

З фінансовою стабільністю організації часто пов'язана спроможність залучити й утримувати кадри. Організації, які мають стає фінансування, зазначали, що не мають проблем із залученням нових працівни_ць, якщо виникає така потреба. Також такі організації мали спроможність наймати працівни_ць на постійній основі, що в деяких випадках було однією з умов отримання фінансування на діяльність.

Наші партнери наполягали на тому, щоб це були штатні працівники, оскільки... ну, ми дуже багато з чим пов'язані, це доступ до різних систем, коли ми подаємо справи. Тому це все досить велика відповідальність, і я вдячна їм за те, що вони пішли на те, щоб у нас штат був по трудовому законодавству, з білими податками.
(Громадська організація, що надає юридичні послуги щодо пенсійного забезпечення трудовим мігрант_кам в Україні)

Водночас були організації, які через нестабільне та короткострокове фінансування не завжди могли найняти персонал на постійній основі чи приймали рішення не збільшувати кількість працівни_ць у випадках, коли зростав обсяг роботи чи виникала потреба розширити сфери діяльності.

У нас можна назвати нас усіх співпрацівниками, оскільки ми функціонуємо на основі проєктів, що означає, що ми не маємо стабільного фінансування, що із цим в'яжеться? Наприклад, ми не можемо собі дозволити підписати цей постійний контракт. У сенсі, що ти маєш постійну працю, постійний контракт, ти захищений, тобі платні відпустки, все це. Такого ми, на жаль, не можемо зробити, оскільки ми не маємо передбачуваності фінансування, довшого, ніж рік, максимум — півтора. Також часто гранти не покривають адміністративних коштів, купа проблем, відповідно, або, не знаю, гроші приходять із запізненням. (Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Окрім того, що ми знаходимося у пошуку фінансування і нам досить важко знайти це фінансування, те, чого не вистачає, ми давно разом працюємо і у нас не велика плінність кадрів, це впливає на те, що немає нових проривів із ідеями. Але нові люди — нові кошти. Тому ми розширитися, оновитися також не можемо. (Громадська організація, що займається консультуванням ВПО)

Організації, які працюють безпосередньо з вразливими групами мігрант_ок, успіх своєї діяльності пов'язують з високим професіоналізмом і відданістю працівни_ць своїй справі. Водночас такі організації говорили про труднощі з утриманням працівни_ць, оскільки робота може бути психологічно складною.

Взагалі складно працювати з людьми (сміється). Я думаю, що ви погодитесь зі мною. Для мене особисто люди — постійне джерело натхнення і розчарування інколи. З людьми важко працювати, правда, особливо якщо це постраждалі від експлуатації. [...] Тут теж важливо просто правильно налаштуватися, щоб за своїм ментальним емоційним здоров'ям теж слідкувати. (Громадська організація, що займається запобіганням торгівлі людьми)

Кадри вирішують все. Якщо б не люди, на професіоналізмі і ентузіазмі яких це тримається, організація б не встояла. Виклики величезні, біди клієнтів страшні. Треба бути чималим професіоналом для того, щоб зуміти все це вислуховувати, фільтрувати і намагатися в цьому жаху якось придумати, як кожній людині допомогти, не вигоріти за весь цей час і ще намагатися лобом пробивати стіну. (Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Кілька інформант_ок наголошували на унікальності навичок працівни_ць ГО у сфері міграції, при цьому ці навички працівни_ці здобували безпосередньо під час роботи в громадському секторі. Зі слів учасни_ць дослідження, заклади освіти в Україні не готують фахів_чинь, які б мали достатні навички роботи з національними спільнотами чи біжен_ками та шукач_ками захисту.

Організації, які є об'єднаннями україн_ок за кордоном чи інозем_ок в Україні, часто говорили про те, що свою діяльність ведуть тільки на волонтерських засадах і не мають постійних працівни_ць. Діяльність таких організацій часто залежить від заангажованості та мотивації активного ядра чи засновни_ці.

Нас гальмує 24 на 7. Якби було 48 на 7, було би більше зроблено [...]. В нашій організації більше науков_иць, це дуже завантажені люди своєю безпосередньою роботою. Тому на всякі інші хобі мало часу, просто фізично мало. Це, може, наша така найбільша проблема, яка в нас взагалі є.
(Професійна асоціація україн_ок за кордоном)

Тому що навіть коли хочеться хлопців об'єднати, кожен думає: а що я буду мати від цього? І часто виникає питання. Якби була бізнесова структура, то можна було б сказати, що ти будеш отримувати якісь дивіденди. Або прибуток від того чи іншого. Оскільки це громадські організації, це справді дуже важко, збирати людей. Вони виникають, тільки коли виникають проблеми.
(Громадська організація, яка є об'єднанням інозем_ок в Україні)

Потреби ОГС

Коли учасни_ці дослідження відповідали на питання про те, чого бракує організації для більш ефективної діяльності, чимало з них говорили про посилення комунікаційної складової. З одного боку, організаціям не вистачає спроможностей, щоб комунікувати результати своєї діяльності — наприклад, коштів для залучення працівни_ць, які б виконували цю частину роботи. З іншого боку, організації, які мають таку спроможність, зазначали, що питання, пов'язані з міграцією, не є популярними серед широкого загалу, тому потрібно використовувати більш креативні та, ймовірно, дорожчі засоби комунікації.

Публічність. Нам в нашій організації не вистачає, з одного боку, ресурсів, з іншого боку, щоб ми розширювалися і в нас було більше наших таких представників локальних, нам потрібна як публічність — говорити і заявляти про себе, і діяти, але і оплачувати ці якісь заходи.
(Громадська організація професійного спрямування)

Мені здається, що це має бути більш серйозний підхід, дорогий підхід типу зняти якийсь художній фільм про якихось біженців. Якісь вигадані історії, які і про погане, і про хороше, і смішне, і сумне, бо люди дивляться серіали. Ось це єдиний спосіб донести до широкого загалу, бо інакше ніякі бабулі і сусіди про біженців не почують, хіба що побачать у сусідній квартирі або здадуть їм житло. Тобто це така непопулярна тема. Журналісти про неї мало пишуть, видання мало друкують.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Досить часто, розмірковуючи про необхідні ресурси, організації говорили про приміщення. Регіональні організації говорили про приміщення в Києві, щоб бути ближчими до всіх державних інституцій. Водночас організації, які працюють у столиці, говорили про необхідність розширення мережі та надання послуг ближче до потенційних отримувач_ок, які знаходяться в регіонах. Показовим є те, що навіть об'єднання україн_ок за кордоном розглядали потребу відкриття офісу й інституціоналізації в Україні або зробили це в часи Євромайдану.

Це щоденна робота, але було прийняте рішення створити представництво Світового конгресу українців в Україні. І відповідно, я як директор з Канади переїхав сюди і вже в Києві. Приїхав на рік, але вже трошки затягнулося, це вже 5 років тут. Ми думали, що війна вирішиться і воно вже якось цей, але війна продовжується, проблеми тільки зростають і зростають.
(Діаспорська організація)

Виникла вона [потреба інституційно розвиватись в Україні] досить давно, звичайно. Це як організація, яка мала на меті відбудувати волонтерство, і благодійність, і демократичність в Україні. Ми вже давно зрозуміли, що тільки це можна робити в Україні. І не хочемо бути серед тих людей, які представляють себе як диванні експерти за кордоном.
(Об'єднання вих_одиць з України за кордоном)

Представниця організації, що представляє етнічні спільноти, також відзначила потребу у приміщенні як для організації подій, так і для спілкування представни_ць етнічних спільнот, на кшталт «дому національностей». Потребу у приміщенні, де шукач_ки захисту та біжен_ки могли б спілкуватись і проводити час, відзначила і представниця організації, що надає соціальну та психологічну допомогу біжен_кам.

[...] ми також дійшли до того, що ми багато років просили міські органи і на державному рівні створити дім національностей України. [...] Що він дає? Він дає можливість навіть мати кабінети, де можна працювати представникам громадянського суспільства, пов'язаним саме з забезпеченням прав нацменшин. Окрім того, там є зала концертна, де можна до дня рідної мови, до дня толерантності, до певних визначних дат національних спільнот робити певні заходи. Там можна розміщувати суботні школи з додаткового вивчення мов нацменшин. І у нас на державному рівні такого об'єкту не було.
(Громадська організація, що займається адвокацією прав представни_ць національних спільнот)

Не вистачає фінансування, не вистачає приміщення. У нас до 14-го року був інтеграційний центр [...]. Ось цей центр, який взагалі називався community center колись, його нам дуже не вистачає, тому що в нас його забрали. Забрали це приміщення, бо це було приміщення дитячого садка [...]. Але цього шматка нам дуже не вистачає, бо не вистачає місця, де біженці могли б збиратися, обговорювати свої проблеми. Ми всього лише сервісна організація. Але нам дуже хотілося б, щоб у них було місце, куди вони могли б прийти, один з одним чаю попити і про своє життя поговорити, домовитися щось організувати разом.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біжен_кам і шукач_кам захисту)

Вплив COVID-19 на діяльність ОГС

Більшість організацій, які взяли участь у дослідженні, відзначали виникнення труднощів у повсякденній роботі через пандемію COVID-19. Однак були й ті організації, які, попри карантинні обмеження, далі виконували роботу в повному обсязі або й розширили свою діяльність. Зокрема, одна з організацій, яка планувала по-

силити свою присутність у регіонах, через обмеження поїздок по Україні вирішила найняти окремого працівника, що постійно працюватиме в одному з регіонів країни. За оцінками деяких учасниць дослідження, карантинні обмеження, пов'язані з поширенням COVID-19, не вплинули на ефективність діяльності їхніх організацій, бо для цього були прийняті відповідні організаційні рішення.

Ні, карантин не вплинув на якість надання наших послуг і охоплення Закарпатської області саме в наданні допомоги в цьому напрямку. Був період, коли ми, наші працівники, були переведені на дистанційну роботу, і ми працювали з людьми дистанційно, онлайн. Тобто і консультації, і оскарження рішень суду, якщо було необхідно, також проводились дистанційно. Тобто ми не виключали надання допомоги таким особам. Поки що, станом на сьогодні, карантин не вплинув на нашу роботу.
(Громадська організація, що надає юридичну допомогу біженцям і шукачам захисту)

Найбільшого негативного впливу карантинних обмежень зазнали ті організації, в роботі яких важливе значення має особистий контакт. Зокрема, з труднощами зіштовхнулись організації, що працюють у сфері адвокації прав мігранток, бо багато адміністративних будівель на час карантину обмежили вхід для відвідувачок. Деякі з інформанток відзначали **брак особистого спілкування з представниками органів влади через пандемію COVID-19**. Раніше, до пандемії, постійна комунікація відбувалася шляхом участі у публічних заходах у різних форматах: круглих столах, семінарах тощо. За словами інформанток, навіть зустрічі, на яких була присутня велика кількість запрошених, були корисними, бо давали можливість почути думку інших і донести свої пропозиції органам влади. Через карантинні обмеження таких заходів менше і вони організуються онлайн — що часто зменшує можливості мережування і спілкування у менш формальних умовах.

Організації, які безпосередньо працюють зі своїми бенефіціарками, вказали на зменшення кількості та погіршення якості наданих послуг через необхідність надавати їх дистанційно.

У нас досі висить на сайті повідомлення, що офіс закритий для відвідувань, але ми приймаємо тільки по запису, щоб не було великого скупчення людей, виходимо по черзі. Тобто прийом ведеться, але не в такому обсязі. Дуже багато питань приходиться вирішувати в телефонному режимі або їхати до біженця.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біженцям і шукачам захисту)

Тобто ми так перекваліфікувалися на організацію, яка приймає запити, їх обробляє і доставляє те, що можливо. Багато дуже в телефонному режимі працюємо. Це складно, це не дуже добре. Наприклад, психологічну підтримку надати телефоном дуже складно. Люди так не подзвонять.
(Благодійний фонд, що надає соціальну допомогу біженцям і шукачам захисту)

Організації, які надавали консультації внутрішньо переміщеним особам чи трудовим мігранткам у телефонному режимі до введення карантину, відзначили збільшення навантаження через незрозумілі та непослідовні комунікації карантинних обмежень з боку держави.

Зокрема, коли почався карантин, люди взагалі не розуміли, що діється. Український уряд одне говорить, польський — інше. То закривають кордон...

Розумієте, був інформаційний хаос. Наша влада, і польська, і українська, взагалі не думали про людей, які за кордоном, або які в їхній країні, відповідно, собі оголошували, люди зривалися вночі, їхали на кордон, бо боялися, що їх не пустять. А потім ми сидимо і розхльбуємо.
(Громадська організація, що займається консультуванням та інформуванням громадян_ок України в країні перебування)

Організації, які об'єднують інозем_ок або національні спільноти в Україні чи україн_ок за кордоном, говорили про те, що були змушені скасувати всі свої публічні заходи, підготовка до яких могла тривати кілька місяців або й рік. Труднощі виникали і через те, що не всі прихильни_ці громадських організацій мали однаковий доступ до технологій, які дозволяють спілкуватися дистанційно. За словами одн_ієї з інформант_ок, деяким організаціям може бути складно трансформувати підходи до роботи і проводити зустрічі онлайн, зокрема через брак цифрових навичок і цифровий розрив. Тому карантин міг суттєво вплинути на можливість організацій комунікувати з партнерами й органами влади, особливо для тих організацій, які є менш привілейованими — до прикладу, етнічні та національні спільноти.

В більшості — це активісти, які йдуть з цими питаннями все життя, зараз підключаються молоді сили, але в більшості це все таки люди віку, там, 50-60 років. Не всі гарно опановують онлайн-технології, не в усіх є можливості це зробити. Тому для нас ковід — це така неможливість проведення усіх офлайн, усіх активностей.
(Громадська організація, що займається адвокацією прав представни_ць національних спільнот)

Рекомендації ●

Дослідження потреб і викликів організацій громадянського суспільства, що працюють з мігрант_ками та мобільним населенням

Рекомендації

- Посилити співпрацю організацій громадянського суспільства та наукових інституцій через проведення спільних проектів, у тому числі з залученням міжнародних партнерів.
— **Донорам, ОГС, науковим інституціям.**
- При оцінці впливу законодавчих змін враховувати інтереси мобільних груп населення, зокрема шляхом консультування з ОГС, що працюють з інозем_ками, біжен_ками та шукач_ками захисту, внутрішньо переміщеними особами, трудовими мігрант_ками та виход_ицями з України.
— **Органам влади.**
- Посилити інституційну спроможність і зменшити плінність кадрів в органах влади, що працюють у сфері міграції чи дотичних сферах, на центральному та регіональному рівнях шляхом професійного розвитку та мотивації працівни_ць.
— **Органам влади.**
- Розглянути можливість започаткування грантової програми для організацій україн_ок за кордоном, що мають на меті посилення міжнаціональних культурних, наукових та дипломатичних зв'язків, а також займаються підтримкою українських мігрант_ок.
— **Органам влади, донорам.**
- Розглянути можливість розширення сфери діяльності Українського інституту та Українського культурного фонду та включення об'єднань україн_ок за кордоном до цільової аудиторії цих інституцій.
— **Органам влади.**
- Підвищити рівень прозорості грантових програм, які фінансує український уряд через закордонні представництва, шляхом запровадження чіткого грантового циклу, визначення конкретних пріоритетних напрямків, запрошення до оцінювання проектів провідних експерт_ок.
— **Органам влади.**
- На конкурсній основі запровадити довготривалу (терміном 4-5 років) програму інституційної підтримки організацій, що займаються інтеграцією та адаптацією інозем_ок в Україні, в тому числі біжен_ок і шукач_ок захисту.
— **Органам влади, донорам.**

- Започаткувати обмін досвідом проведення досліджень у сфері міграції та взаємодії зі світовим українством, а також успішними прикладами реалізації політик, що враховують результати досліджень.
— **Донорам, органам влади.**
- Посилити спроможність українських наукових інституцій проводити дослідження у сфері міграції, зокрема використовуючи можливості європейського наукового простору.
— **Органам влади.**
- Удосконалити державну статистику в сфері міграції. Започаткувати періодичні вибіркові опитування щодо положення, процесу інтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб та інозем_ок в Україні або доповнити наявні вибіркові обстеження домогосподарств окремими модулями, що стосуються досвіду міграції зазначених категорій населення.
— **Органам влади.**
- Посилити спроможність ОГС, що працюють у сфері міграції чи є об'єднанням мігрант_ок, комунікувати результати поточної діяльності.
— **Донорам, ОГС, органам влади.**
- Розглянути можливість виділення окремого приміщення або надати доступ до користування приміщенням представни_цям національних спільнот, біжен_ок та шукач_ок захисту для проведення спільних подій та взаємодії в громадах, де проживає велика кількість цих категорій населення.
— **Органам влади, донорам.**
- Посилити кроссекторальну взаємодію ОГС, представни_ць бізнесу, наукових кіл і влади в умовах пандемії COVID-19, використовуючи форми онлайн-взаємодії.
— **ОГС, донорам, органам влади.**

Дослідження потреб і викликів організацій громадянського суспільства, що працюють з мігрант_ками та мобільним населенням

Рекомендації

Донорам

- Посилити співпрацю організацій громадянського суспільства та наукових інституцій через проведення спільних проектів, у тому числі з залученням міжнародних партнерів.
- Розглянути можливість започаткування грантової програми для організацій україн_ок за кордоном, що мають на меті посилення міжнаціональних культурних, наукових та дипломатичних зв'язків, а також займаються підтримкою українських мігрант_ок.
- На конкурсній основі запровадити довготривалу (терміном 4-5 років) програму інституційної підтримки організацій, що займаються інтеграцією та адаптацією інозем_ок в Україні, в тому числі біжен_ок і шукач_ок захисту.
- Започаткувати обмін досвідом проведення досліджень у сфері міграції та взаємодії зі світовим українством, а також успішними прикладами реалізації політик, що враховують результати досліджень.
- Посилити спроможність ОГС, що працюють у сфері міграції чи є об'єднанням мігрант_ок, комунікувати результати поточної діяльності.
- Розглянути можливість виділення окремого приміщення або надати доступ до користування приміщенням представни_цям національних спільнот, біжен_ок та шукач_ок захисту для проведення спільних подій та взаємодії в громадах, де проживає велика кількість цих категорій населення.
- Посилити кроссекторальну взаємодію ОГС, представни_ць бізнесу, наукових кіл і влади в умовах пандемії COVID-19, використовуючи форми онлайн-взаємодії.

ОГС

- Посилити співпрацю організацій громадянського суспільства та наукових інституцій через проведення спільних проектів, у тому числі з залученням міжнародних партнерів.
- Посилити спроможність ОГС, що працюють у сфері міграції чи є об'єднанням мігрант_ок, комунікувати результати поточної діяльності.
- Посилити кроссекторальну взаємодію ОГС, представни_ць бізнесу, наукових кіл і влади в умовах пандемії COVID-19, використовуючи форми онлайн-взаємодії.

Подяки

Висловлюємо подяку представницям організацій громадянського суспільства, які взяли участь у дослідженні, а саме:

- Профспілці SEI UGL (Sindacato Emigrati Immigrati, Unione Generale del Lavoro)
- ГО «Український мігрант» / Профспілці «Трудова солідарність»
- Фонду «Наш вибір»
- ГО «Донбас СОС»
- ГО «Громадський холдинг “ГРУПА ВПЛИВУ”»
- Благодійному Фонду «Карітас»
- Благодійному Фонду «Рокада»
- ГО «Агенція “Дамо раду”»
- Світовому Конгресу Українців
- Всеукраїнській Асоціації компаній з міжнародного працевлаштування
- Німецько-українському академічному товариству
- Razom Inc./ БФ «Разом для України»
- ГО «Десяте квітня»
- МФОЗНС «Регіон Карпат» (НЕЕКА)
- Африканській Раді в Україні
- МГО «Інтернаціональний союз»
- Проекту «Міграційна платформа “Migration Help”» Комітету з міграційного права Асоціації правників України
- МГО «A21 Україна»

